



ЎЗБЕКИСТОН МУСУЛМОНЛАРИ ИДОРАСИ УЛАМОЛАР КЕНГАШИНИНГ СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТИ УЗУН ВА САРИОСИЁ ТУМАНЛАРИДАГИ ВОҚЕАЛАР МУНОСАБАТИ БИЛАН ЎЗБЕКИСТОН ФУҚАРОЛАРИГА МУРОЖААТНОМАСИ

Бисмиллохир раҳмонир раҳийм!

Аллоҳ таолога беадад шукроналар бўлсин-ким, истиқлол туфайли динимиз, миллий қадриятларимиз қайта тикланди. Тарихий меросимиздан, Ислом дини таълимотларидан элимиз яна бахраманд бўла бошлади.

Мустақил она Ватанимиз мусаффо осмон остида динидан, иркидан қатъи назар турли миллат вакиллари бир-бирлари билан ахилликда, дўстона ҳаёт кечиришмоқда.

Минг афсуски, сўнги вақтларда муқаддас ва пок динимиздан ғаразли мақсадларда фойдаланиб, ўзларининг нопок, худбин ниётларини амалга ошириш йўлида, туғилиб ўсган Ватанига хиёнат қилаётган нобакор кимсалар чиқиб қолди. Уларнинг қилмишлари барча соф виждонли кишиларни ғазаблантирмоқда.

Хабар қилинганидек, шу йил август ойининг бошларида юзга яқин террорчи Тожикистон оркали Ўзбекистоннинг тоғли худудига яширин сизиб кирди. Афғонистонда махсус тайёргарлик машқларини ўтаган ватанфурушларнинг мақсади юртимизда қўпурувчилик ҳаракатларини амалга ошириш, наркотик ва қурол-яроғ олиб ўтиш учун йўл очиш, шу билан нафақат мамлакатимиздаги, балки бутун Марказий Осиё минтақасидаги барқарорликка путур етказишдан иборат.

Аллоҳнинг каломи Қуръони Каримда “Беғуноҳ қон тўкиш гуноҳи азим” эканлиги таъкидланган бўлса, ҳадиси шарифларда: “Ҳақиқий мусулмон тили ва қўли билан бошқа мусулмонларга озор бермайди”, дейилган.

Ҳозирда дунёнинг турли жойларида бўлаётган воқеалар дин никобидаги терроризмнинг нақадар илдиз отиб кетганини ҳамда тинчликка таҳдид солаётганини кўрсатиб турибди. Ислом давлати қурамиз, халифаликни тиклаймиз, деб айюҳаннос солиб юрганларнинг манфур қилмишлари оқибатида, ўз Ватани химоясига отланган фарзандларимиздан бир неча киши шаҳид бўлдилар. Аллоҳ таоло уларни ўз раҳматида олсин.

Ана шундай бир шароитда биз юртимизнинг барча фуқароларини мустақилликнинг энг улдуғ неъматларидан бири бўлган тинчлигимиз ҳамда осойишталигимизни саклаш учун қўлидан келган барча чора-тадбирларни кўришга, ён-атрофимизда, маҳалла-қўйда бўлаётган ишларга, фарзандларимизнинг тарбиясига, уларнинг юриш-туришларига янада хушёрлик ва зийраклик билан ёндошишга даъват қиламиз.

Йўлбошчимиз Ислом Каримов жанобларининг она Ватанимизнинг осойишталиги ҳамда фаровонлик йўлида олиб бораётган ички ва ташқи сиёсатларини қўллаб-қувватлаймиз.

Жохиллик, илмсизлик, вақтинчалик кийинчиликлар таъсирида бадният, беватан, бединларнинг қутқуларига учиб, нотўғри йўлларга кириб қолганларни хидоятга чакира-миз.

Аллоҳдан Ватанимизнинг осойишталигини барқарор қилишини, уни турли хил самовий, арозий офатлар ва балолардан асрашини илтижо қилиб қоламиз.

**Ўзбекистон мусулмонлари идораси
Уламолар кенгаши**

«HIDOYAT»

Ўзбекистон мусулмонларининг
ойлик диний-ижтимоий,
илмий-адабий нашри

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД
РАУФХОН

Таҳрир ҳайъати

Абдурашид қори БАҲРОМ
Фозил қори СОБИР
Абдураззоқ ЮНУС
Анвар ТУРСУН
Эркин МАЛИК
Сирожиддин АҲМАД
Абдуқаюм ҲИКМАТ
Нуриимон АБУЛҲАСАН
Абдулмажид МУСАБЕК
Фафур УМУРЗОҚ
Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ

Муқовани

Абдулбоқи ҳожи ИМОМХОН
ўғли тайёрлади.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ

Ношир

Тўлқин НУРМУҲАММАД

Тартибловчи

Ёқуб УМАР

Компютерчи

Мунира МАСЪУДАЛИ қизи

Мусаҳҳиҳа

Райҳона ХОЛБЕК қизи

Манзилимиз: 700069, Тошкент шаҳри,
Зарқайнар 18-берккўча, 47а-уй.
Телефон: 40-17-97.

Ўзбекистон Республикаси Давлат
матбуот кўмитасида рўйхатга
олинган. Гувоҳнома рақами 00079.
Босмахонага 2000 й. 20 сентябрда
тошвирилди. Босишга 2000 й. 15
сентябрда рухсат берилди. Қоғоз
бичими 84x108 1/16. Адади 4000 нусха.
«Ofset-Print» масъулияти чекланган
жамият босмахонасида чоп этилди.
Тошкент, Қирққиз, 10. 43-сон буюртма.

Баҳоси келишилган нарҳда.

Макет асл нусхаси Pentium-III
компютерда терилди ва саҳифаланди.

Таҳририятга келган қўлёзмалар
қайтарилмайди. Мақолалар тақриз
қилинмайди.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Журналимиз саҳифаларида оят ва ҳадислар
берилаётгани учун уни ножоиз жойларга
ташламаслигингизни сўраймиз

ИНСОНИЙЛИК 4 КУШАНДАСИ

...инсон доимо тараққий этишда, изланишда. У топ-ган қулайликлар, янгиликлар ва кашфиётлар орасида ёмонлари ҳам бор. Сигарет ва нос инсоният «улғайиб» кашф этган ана шу ёмонликлардандир.

Яхшилик

қилишда ота

ўғлига ёрдам берсин

Тошкент шаҳар "Қуддуси шариф" жомеъ масжиди
имом-хатиби Муҳаммаджон Аҳмад Алиҳожи ўғли
билан суҳбат

8

ОТАСИНИ СЕВМАГАНЛАР

...ёшлигимда отамга шундай муомала қилган эдим.
Шунинг учунми, бу воқеанинг юз беришини бир умр
ҳадик билан кутганман.



ОНАЛАР САЛОМАТ БЎЛСА...

10



**12 «СОБИҚ»ЛАР
ВА
«СОДИҚ»ЛАР**

*Бир пайтлар чекиб, кейин ташла-
ганлар ва ҳозир ҳам чекаётганлар-
нинг мулоҳазалари*

**ИМОН, ИЛМ ВА
ГЎЗАЛ АХЛОҚ –
ИНСОНИЙ БАХТ
ГАРОВИ**

*Бир мавзунинг тўрт қирраси
ҳақида тўрт киши*

14

**18 ҲАР КИМ
ЭККАНИНИ
ЎРАДИ**

*...биз бунақа муомалаларни кўравериб кўни-
киб кетганмиз, шекилли.*

Аёллар саҳифаси

20

**ХОС ФИҚҲИЙ
МАСАЛАЛАР**

Совчилик, никоҳ ва маҳр... ҳақида

23

**Бир қошиқ
асал**



*Мубашиш
АҲМАД*

24

**ФИТРАТГА
МОС
ХУСУСИЯТ**

27

Сурайё ЗОҲИР

**ҚАБРИСТОНДА
ЎЛИМ ЭСПАНСА**

29

**Билимингизни
синаб кўринг**

*Ақида, фиқҳ, сийрат ва тарихга
оид танлов саволлари*

ИНСОНИЙЛИК КУШАНДАСИ

Ҳар нарсанинг кушандаси бор. Инсонийликнинг ҳам. Ҳамр, фол, қимор, зино... Улар Қуръон ва ҳадисда очиқ лафз билан ҳаром қилинган.

Аммо инсон доимо тараққий этишда, изланишда. У топган қулайликлар, янгиликлар ва кашфиётлар орасида ёмонлари ҳам бор. Сигарет ва нос инсоният «улгайиб» кашф этган ана шу ёмонликлардандир.

Набий (с.а.в.) даврларида ҳам, саҳобалар ва тобеъинлар даврида ҳам сигарет ва нос йўқ эди. Шунинг учун ҳам Китоб ва суннатда улар ҳақида ҳеч нарса дейилмаган. Аммо Қуръон ва ҳадис қиёматгача инсониятга ҳодий экан, бундай бир салбий моддалар ҳақида ҳеч гап айтмаган дейиш унчалик тўғри эмас. Бошқа кўпгина хусусларда бўлгани каби, тутун ва нос тўғрисида ҳам ҳар иккала манбада ишоралар бор.

Умму Салама онамиз: «Жаноби Расулulloҳ (с.а.в.) ҳар қандай маст қилувчи ва баданни бўшаштирувчи, заифлаштирувчи нарсаларни истеъмол қилишдан қайтарар эдилар», дейдилар.

Нос ва тамаки соғлом одамни касал қилишини, кучлини заифлаштиришини ҳамма, ҳатто уларни чекаётганлар ҳам билишади, тан олишади.

Имом Аҳмад ва Ибн Можжалар ривоят қилишган бошқа бир ҳадисда: «Ислолда ўзига ҳам, ўзгага ҳам зарар етказиш йўқ», дейилган.

Кашандаликнинг эса бир қанча зарарлари бор. Аввало, юқорида айтилганидек, чекувчининг ўзига зарар.

Тамаки тутунининг таркибида тўрт мингга яқин модда

бўлиб, ҳаммаси инсон саломатлигини емирувчи экани тиббий тажрибаларда собит бўлган.

Инсон танасидаги қон томирлари узунлиги бир юз эллик минг километрни ташкил этади. Аллоҳ таоло шундай мукамал тарзда яратган санъатга айни сигарет халал беради: қон таркибини ва айланишини бузади, томирларни қотиради. Носнинг зарари ҳам тутунниқидан кам эмас.

Шунингдек, кашанда соғлиги билан бирга вақтини ҳам йўқотади. Ҳар куни ўртача бир қути тамаки чекиш бир ярим соат умрни шамолга совурди деган гап. Бу ҳисоб умумийлаштирилса, бир йилда йигирма уч кунни, ўн олти йилда эса, тўлиқ бир санани ташкил этади.

Оила мухитига зарар. Аёллар, болалар, кексалар кашандадан кўра кўпроқ азият топади. Чунки тутуннинг чекувчидан кўра чекмайдиган одамга ёмонроқ таъсир кўрсатиши ҳам илмий тажрибаларда исботини топгандир.

Кашанда ота билан куннинг маълум бир қисмини ўтказган бола бир йилда саксон-тўқсон қути сигарет чеккандек заҳарланади.

Чекувчи оилада ўсган боланинг тамакига ўрганиши чекмайдиган оилада ўсган болага нисбатан уч-тўрт баробар ортик бўлади.

Иқтисодий зарар. Ўртача нархдаги сигарет чекувчи кашанда бир йилда юз минг сўмдан ошиқ пулини тутунга айлантиради.

Ижтимоий зарар. Ёнверидани ўртоқлари, ҳамкасблари тунидан ёки ҳидидан азият чекади. Яна қайсидир бири унга эргашиши мумкин.

Бир марта тутун уфлаш атрофни етмиш миллиграм кукун, йигирма беш миллиграм қарбон-моноксид билан заҳарлайди.

Шунингдек, чекувчилар учун қанчадан-қанча далалар, одамлар, техника, улов ва заводлар банд. (Тамаки майдонларига қанд лавлаги ёки ҳеч бўлмаганда маккажўхори экиш мумкин.) Энг сифатли сувқозлар тамаки ўраш учун ишлатилади. Агар бу қоғозлар китоб босиш учун ишлатилса борми... Оддий бир қиёс: битта кашанданинг умр бўйи чеккан тамакисининг қоғозига беш минг нусхада «Ҳидоят» журналини босиш мумкин.

Мана шунча зарарларини билиб туриб ҳам сигарет ва нос чекиш учун алоҳида «мардлик» керак!

Эзгулик дини бўлган Ислом бундайин зараркундаларга бепарво қараши мумкин эмас. Хулласи калом шуки, носнинг ҳам, сигаретнинг ҳам истеъмоли уламоларимиз ижмосига кўра, манъ қилинган.

Аллома Абдураҳмон ибн Носир Саъдий «Хукму шурбид-духон» («Тамаки чекишнинг ҳукми») асарида «Ўзингизни ҳалокатга ташламанг» (Бақара, 195); «Ўзингизни ўзингиз ўлдирманг. Албатта, Аллоҳ сизларга раҳмлидир» (Нисо, 29); «Бугун сизлар учун барча покиза нарсалар ҳалол қилинди» (Моида, 5) оятларига суяниб сигарет чекишни ҳаром деганлар. Бундай ҳукми бошқа фатво китобларидан ҳам топиш мумкин. (Айрим фатво китобларида макруҳ дейилган.) «Фатовои Татархония», «Фикҳу Кайдоний» асарларида нос, «Ажоибул муҳиммат» китобида эса, сигарет ҳам таҳоратни кетказиши баён қилинган.

Хуллас, тамаки ва нос ҳар қандай миллатда қоралангандир. Уларни истеъмол қилиш ҳеч кимга – динсизга ҳам, мажусийга ҳам, яҳудийга ҳам, масиҳийга ҳам фазилат бўлган эмас. Демак, мўминларга ҳеч қачон!

Мўмин МУҲАММАД



Уста ОЛИМ

Халлоки олам мадхига олий хулқи билан сазовор бўлган хабибимиз, Сарвари олам Муҳаммад алайҳиссалом биз умматларига насиҳат қилиб дейдилар:

“Аллоҳ таоло сизларга Исломни дин қилиб ихтиёр этди. Уни (Исломни) ҳусни хулқ ва саховат билан эъзозланг. Зеро, у фақат мазкур икки хислат билангина комил бўлади”.

Ҳусни хулқ ва саховат инсоннинг маънавий ва моддий икки оламига дахлдор сифатлардир. Саховат атрофдагиларга инсоннинг моддий хайрхоҳлик белгиси бўлса,

хулқни белгиловчи, аммо мақоми ва худудидан чиқиб кетган мазкур сифатлар ҳам тилғмалик ва нифокқа айланиб қолади. Зотан, тундлик ва дағаллик кўрсатиш лозим бўлган ҳолатлар ҳам мавжуддир. Бу ўринларда тилғмалик – хорлик; жилмайиш – нифок, яъни, икки-юзламлиқдир. “Инсонларнинг ёмони иккиюзлама кимсадир”; “Иккиюзлама кимса Аллоҳ таоло ҳузурида хурматга нолайиқ”, дейилади Пайғамбаримизнинг (с.а.в.) хадиси шарифларида.

Динимизда фарз ва вожиб деб қайд этилган закот, ушр, садақаи фитр ва қурбонлик

**ҚЎШНИ
ҲАҚҚИ**

Саҳиҳ ҳадис

Расулulloҳ (с.а.в.):

“Қўшни ҳаққи нима эканлигини биласизларми?” дея сўрадилар. Сўнгра ўзлари жавоб қила бошладилар:

– Агар қўшни сиздан ёрдам сўраса, ёрдам берасиз;

– душманидан паноҳ тилаб олдингизга келса, ҳимоянгизга оласиз;

– қайтариб бериш шарти билан қарз сўраса, қарз берасиз;

– касал бўлиб қолса, холидан хабар оласиз;

– қазоси етса, жанозасида қатнашасиз;

– унга яхшилик етса, қутлайсиз;

– бошига мусибат тушса, тасалли бериб, қўнглини оласиз;

– унинг изнисиз уйингизни ҳаво ўтишини тўсиб қўядиган даражада баланд қўтармайсиз;

– унга азият етказмайсиз;

– мева-чева сотиб олсангиз, унга ҳадя қиласиз, беришни истамасангиз, уйингизга кўрсатмай олиб кирасиз; болангиз ҳам қўшнининг болалари ҳавасини келтириб, меваларни кўчага олиб чиқмасин;

– қозондаги таом хиди билан қўшнингизга азият берманг; хиди чиқса, ундан қўшнига ҳам бир оз улашинг”.

Абдуқаюм ҲИКМАТ таржимаси

**КОМИЛЛИКНИНГ
ИККИ СИФАТИ**

ҳусни хулқ унинг маънавий тухфасидир.

Мулоимлик, очиқ чехралик ва ширин сўзлик биргалликда ҳусни хулқни ифодалашини салаф уламоларимиз баён этганлар. Ҳусни хулқни белгиловчи бу сифатлар осорларда айри-айри ҳам мадҳ қилинган. “Ширин сўз садақадир”; “Биродаринг юзига табассум билан боқшинг садақадир”, мазмунидаги хадислар бу осорларнинг баъзилари, холос.

Бу ўринда шунини таъкидлаш лозимки, ўринсиз саховат исроф бўлганидек, ҳусни

сўйиш саховатнинг олий тимсоли саналади. Бу молиявий ибодатларни кўрсатилганидек адо қилиб бораётган мусулмонларни тўла маънодаги саховатманд инсонлар дейиш мумкин.

Бу икки сифат, яъни, ҳусни хулқ ва саховат Ислом динининг камолатини кўрсатиши билан бирга, айни пайтда мусулмон шахсининг комиллигини белгиловчи мезон ҳамдир.

Комил Ислом комил мусулмон шахсиятида намоён бўлади. Исломга баҳо беришда буни унутмаслик керак.

ЯХШИЛИК ҚИЛИШДА ОТА ЎҒЛИГА ЁРДАМ БЕРСИН

Тошкент шаҳар “Қуддуси шариф” жомеъ масжиди имом-хатиби
Муҳаммаджон Аҳмад Алиҳожиди ўғли билан суҳбат

– Таҳририятимизга хуш келиб-
сиз, домла. Суҳбатимизни ёш ав-
лоднинг таълим-тарбияси масала-
лари ҳақидаги гапдан бошласак.

– Бисмиллоҳир раҳмонир ра-
хийм. Сўзимнинг аввалида Расули
Акрамнинг (с.а.в.) шу мавзуга те-
гишли бир ҳадисларини айтиб
ўтмоқчиман:

“Фарзандларингизни эъзозлан-
лар ва уларнинг одобларини чи-
ройли қилинглр”.

Аллоҳ таоло фарзандни ота-онага неъмат ки-
либ берганининг бир ҳаққи уларнинг одобини
гўзал қилиш билан адо этилади. Шундай экан,
фарзандни дину диёнатли, маърифатли, гўзал
хулқли қилиб тарбиялаш ҳар бир ота-онага
вожибдир.

Фарзанд тарбияси у ҳали дунёга келмаси-
дан олдин бошланиши лозимлиги кўп айтил-
ган. Эр ва хотиннинг танаси ҳаром лўқмадан
пок, кўвватлар фақат ҳалолдан ҳосил бўлган
бўлиши туғилажак фарзанднинг покиза ҳаёти-
га пойдевордир.

Бу дунёда ҳеч бир нопоклик жазосиз қол-
майди. Шунинг учун ёшлар хулқидаги баъзи
иллатлар илдири ота-оналарнинг улар дунёга
келмасидан олдинги ҳолатларига ҳам боғлан-
са, тўғрироқ бўлар эди. Чунки покиза хилқат,
албатта, покиза ҳаётни таъмин этади. Ва ак-
синча.

Бола дунёга келганидан кейин унинг гўзал
тарбия топишида ички ва ташқи омиллар му-
ҳим аҳамият касб этади. Имон, ихлос, дину
диёнат, инсоф, тавфик, тақво, савоб-гуноҳ каби
тушунчаларнинг бола қалбидан жой олиши
унинг тўғриқадам бўлишига, эзгулик ва яхши-
лик сари интилишига ички турткидир. Ва бу
иш инсон ҳаётида жуда муҳимдир.

Ташқи омиллар эса, бола яшаб улғаяётган
муҳит, урф-одатлар, жорий қонун-қоидалар,
жамоатчилик белгилаётган қадриятлардан иборат.
Бола ўзини шуларга кўра тутатади, юриш-
туришини шуларга кўра белгилайди.

Ҳар иккала омилнинг ҳам ёш авлод тарбия-
тида қандай асар қолдириши яна ота-онага боғ-



лик. “Қуш уясида кўрганини қилади”,
деган нақл нихоятда қатта ҳаётий таж-
рибанинг маҳсулидир. Бола ота-она-
нинг нафақат панд-насихатларидан,
балки уларнинг туриш-турмушидан
ҳам тарбия олиб боради.

– Фарзанднинг неъмат эканини
гапирдингиз. Шундай неъматки, у би-
лан одамзот насли қиёматга қадар да-
вом этади. Шунинг учунми, бошқа
неъматлар олдида инсоннинг фарзан-
да меҳри бўлакча. Уни едиради, кийдиради,
суяди, эркалайди, таълим-тарбия беради. Айт-
моқчиманки, динимизда ана шу беъмнат хиз-
матнинг ҳаққини адо этиш мажбурияти ҳам
белгилаб қўйилган. Бу мажбуриятлар яна бир
бор эсланса, фарзандлар учун фойдадан холи
бўлмас эди.

– Аллоҳ таоло Қуръони Каримнинг жуда
кўп ўринларида ота-онага яхшилик қилишни
буюрган. Жумладан, Исро сурасида ёлғиз Ал-
лоҳга ибодат этишдан сўнг ота-онага яхшилик
қилишни айтади. Уларга “уф” дейишдан, сўзла-
рини қайтаришдан қаттиқ огоҳлантиради. Ва
сўнгра: “Парвардигорим, мени (улар) гўдак-
лик чоғимдан тарбиялаб ўстирганларидек, сен
ҳам уларга раҳм-шафқат қилгин”, деб ҳақла-
рига дуо қилишни буюради.

Баъзи тобеъинлар (Аллоҳ улардан рози
бўлсин): “Киши ҳар куни ота-онаси учун беш
марта дуо қилса, уларнинг ҳаққини адо этган
бўлади. Чунки Аллоҳ таоло: “Сен менга ва ота-
онанга шукр қилгин!” (Луқмон, 14) деб айт-
ган. Аллоҳга шукр қилиш ҳар куни беш вақт
намоз ўқиш билан, ота-онага шукр қилиш ҳар
куни беш марта дуо қилиш билан бўлади”, де-
йишган.

Ота-онага яхшилик қилиш, уларнинг рози-
лигини олиш хусусида Пайғамбаримиздан
(с.а.в.) ҳам жуда кўп ҳадислар нақл этилган.
Улардан баъзиларини бир эслаб ўтайлик. Имо-
ми Бухорийнинг “Адабул-муфрад” асарига ибн
Аббосдан ривоят этилган ушбу ҳадис келади:
«Ота-онаси бор мўмин уларга яхшилик қилиб
тонг отирса, Аллоҳ таоло унга жаннатдан ик-
кита дарвоза очади. Биронтасини вазаблантир-



са, токи рози бўлмагунича, Аллоҳ таоло ҳам ундан рози бўлмайди”. “Агар золим бўлса-чи?” деб сўрашди. “Золим бўлса ҳам”, деб жавоб бердилар».

Бу ўринда тушунилган нарса шуки, ҳар қандай ҳолатда, гарчи золим бўлсалар ҳам, ота-онага яхшилик қилиш, розилиklarини олиш лозимдир. Аммо, “Золим бўлса ҳам” жумласидан уларга зулмда ёрдам бериш, гуноҳда итоат этиш тушунилмайди. Расулulloҳ (с.а.в.) бу борада: “Холиққа маъсиятда махлуққа итоат этилмайди”, деганлар. Соғлом ақл ҳам шу нарсани тақозо қилади. Чунки ҳамма ота-оналарни бир хил яхши деб айта олмаймиз. Гуноҳга, ёмон ишларга буюрадиганлари ҳам топилиб туради. Мана шундан бошқа пайтларда, албатта, уларга сўзсиз итоат қилинади.

Бугунги кунда айрим кишилар ёру дўстларининг, хотин ва бола-чақаларининг қадрини ота-оналариникидан юқори қўйишмоқда. Бу ҳолнинг сабаблари кўп. Масалан, имон-этикод сустиги, хавоий нафсининг зўрлиги, оилада ҳукмронликни аёлларга топшириб қўйилиши ва ҳоказо. Хотинини онасидан афзал кўрган Алқама исмли йигитнинг ҳикояси бу борада гоёй ибратлидир. Не ажабки, ўлим тўшагида ётган йигитнинг тили онаси ундан рози бўлмагунича калимага келмади.

Муоз (р.а.) айтади: «Расулulloҳ (с.а.в.) менга: “Агар ота-онанг сенга аҳлингдан ва молингдан воз кечишингни буюрсалар ҳам, уларга итоатсизлик қилма”, дедилар» (Имом Аҳмад ривояти).

Бундай қилиш шариат жоиз кўрган ўринларда мақбулдир, албатта. Ақлли хотин эрини ҳеч қачон ота-онасига осий бўлишга, қариндошларидан узилишга ундамайди. Ундаса, у аёл билан турмуш қилишдан хайр-барақа йўқдир.

Табароний ривоят қилган ҳадисда Пайғамбаримиз (с.а.в.) айтадилар: “Уч нарсанинг бўлиши кишининг амалларидан фойдани кеткизади: Аллоҳга ширк келтириш, ота-онага оқ бўлиш, урушдан қочиш”.

Мужоҳид (р.а.) айтади: “Ота фарзандини уриш учун қўл кўтарса, фарзанд отанинг қўлини кайтариши лойиқ эмас. Ота-онасига ёмон караш қилган одам уларга яхшилик қилмабди. Ота-онасини хафа қилган одам уларга оқ бўлибди!”

Демак, ота-онага муомалада кўнгилларини бехосдан бўлса-да ранжитиб қўйишдан ниҳоятда эҳтиёт бўлмоқ даркор. Уларга ранж-алам етказиш амалларимизни ботил этиб қўйиши мумкин экан.

Бу борада ҳам салафи солиҳларимиздан ўргансак арзийди. Ибн Авннинг айтишича, Муҳаммад ибн Сиринни онаси чақирганда, у кишининг жавоби онасининг нидосидан баландрок чиқибди. Шунда у киши каффоратига иккита кул озод қилган эканлар.

Кейинги пайтда ота-оналари қариб, кучдан қолганларида қаровсиз ташлаб қўйган оилаларни ҳам учратиб турибмиз. Улар, авваламбор, унутмасинларки, эртага фарзандларидан худди шундай муомалани кўрадилар. Ундан кейин Расулulloҳнинг (с.а.в.) ҳам қаттиқ таҳдидлари бор. У зот бир мажлисда: “Бурни ишқалансин”, деб уч марта қайтардилар. “Кимнинг бурни ишқалансин?” деб сўрашди саҳобалар. “Ота-онасининг биронтасини ёки иккаласини ҳам қариллик пайтларида топиб, жаннатга кира олмаган одамнинг”, дедилар у зот (Имом Муслим ривояти).

Имом Ҳасан (р.а.) қариган чоғларида ота-онани қаровсиз ташлаб қўйишни ва уларга яхшилик қилмасликни оқ бўлиш деб айтганлар.

Фарзанд ота-она учун неъмат экан, ота-она ҳам фарзанд учун неъматдир. Айниқса, уларнинг қариган чоғларида дуоларини олиб қолиш кўп яхшиликларга эшик очади. Зеро, ота-онанинг фарзанд ҳаққига қилган дуоси ижобат.

– **Энди ота-оналик бурчлари ҳақида ҳам гапириб ўтсангиз.**

– Набий (с.а.в.): “Ҳар бирларингиз чўпонсиз, қўл остингиздагилардан масъулсиз”, деб айтганлар. Шундай экан, ҳар бир ота-она қиёматда фарзандларидан, уларга қанақа тарбия берганидан, нималарга ўргатганидан, қандай улғайтиганидан сўралади. Демак, айниқса, оталар оталик бурчларини том адо этмоқлари, фарзандларига гўзал тарбия бермоқлари, яхши амаллар қилишга кўниктирмоқлари лозим. Шунда фарзандлари туфайли бу дунёда ҳам, қиёматда ҳам марҳаматга эришадилар. Зеро, бир ҳадисда: “Яхшилик қилишда ўғлига ёрдам берган отани Аллоҳ раҳмат қилди”, дейилган.

Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в.): “Отада ўғилнинг ҳаққи учтадир: яхши исм қўйиш, ақли кирса, Қуръон ўргатиш, балоғатга етса, уйлантириш”, деганлар.

Анас ибн Молик (р.а.): “Агар ота фарзандига ёмон йўллари ўргатган бўлса, фарзандининг гуноҳи камаймаган ҳолда отага ҳам бориб туради”, дейдилар. Шунга қиёсан айтиш мумкинки, ота фарзандига яхши амалларни ўргатса, фарзанд топган савоблар камаймаган ҳолда отани ҳам баҳраманд этади, иншааллоҳ.

Абдуғафур ИСКАНДАР
сўхбатлашди.

ОТАСИННИ СЕВМАГАНЛАР

Севги, муҳаббат ҳақида кўп ёзилган. Аллоҳга, жаннатга, ватанга, ота-онага, ёрга бўлган ишқ ҳақида кўп айтилган. Улардан ҳар бирининг инсон ҳаётида ўз ўрни бор. Бирортасини рад этиш ёки лозим бўлганидан қаттиқроқ ё камроқ севиш инсон ҳаётига салбий таъсир кўрсатади. Айтмоқчи бўлганимиз – бугун айрим ёшлар севишларини лойиқ ўринларда ишлата олмай, инсонийликдан чалғимоқдалар. Масалан, мол-дунё ва шунга ўхшаш нарсаларни дунёга келишларига сабабчи бўлган оталаридан устун кўрмоқдалар, дилларини озритмоқдалар. Шу масалани ўрганиш мақсадида кўча-кўйда оталар ва болалар билан суҳбатлашдик.

– Бундан уч йил бурун ўғлим ўтқир мен билан мол-дунё талашиб қолди. Натижа менга қўл кўтаришгача бориб етди. Худойимнинг ишига тан бердим. Ҳеч бир ёмонлик ўчиб кетмас экан, шу дунёнинг ўзидаёқ қайтар экан. Чунки ўзим ҳам ёшлигимда отамга шундай муомала қилган эдим. Шунинг учунми бу воқеанинг юз беришини бир умр ҳадиқ билан кутганман.

Э. Аҳмедов (52 ёш)

– Мен ёшлигимда бўлган бир воқеани эслайман. Отам бобомни урган эдилар. Аммо ўшанда маст эдилар. Ўзим ҳам яқинда отамга қўл кўтариб қўйдим, лекин мен маст эмасдим, ҳушёр ҳолатимда бўлди бу иш. Отам билан онам жанжаллашиб қолишди. Мен онамни ҳимоя қилмоқчи бўлиб отамга мушт туширдим. Эртаси кунни отам кўзойнак тақиб ишга кетдилар...

Фарруҳ (28 ёш)

– Пагаркушларни соғлом табиатли инсонлар сафига қўшиб бўлмайди. Отасига қўл кўтарганларнинг ишини ҳам наслдан наслга ўтадиган касаликка ўхшатаман. Чунки ўғли тарафидан хорланганлар кўпинча отасини хорлаган бўлади.

Умрзоқ ака (40 ёш)

– Отасини севмаслик, хор қилиш... Худони танимаганларнинг иши. Агар уларнинг қалб кўзлари очиқ бўлиб, Аллоҳ ва расулининг сўзларидан воқиф бўлса, эҳтимол,

бундай ҳурматсизликларни қилмаган бўларди. Битта ҳадис келтирмоқчиман: Абдураҳмон ибн Амрнинг ривоят қилишича, Ҳазрати Расулulloҳ (с.а.в.): "Оғир гуноҳлардан бири киши ўз ота-онасини сўкишидир", дедилар. Сўрашдики: "Киши ўз ота-онасини ҳам сўкади-ми?" Расулulloҳ (с.а.в.) дедилар: "Ҳа, бир киши бошқа кишининг ота-онасини сўкади, у ҳам жавобан бунинг ота-онасини сўкади".

Иброҳим (21 ёш)

– Ўртоғим Иброҳимнинг фикрларига қўшимча қилиб шунини айтмоқчи эдимки, Ислонми, мусулмонликни тушуниб туриб ҳам оталарига нисбатан ҳурматсизлик қилаётганларни биламан. Шуниси ачинарли...

Исмат (21 ёш)

Мен ёлғиз қолиб хотирамни титкилай бошлайман.

Қишлоғимизда Турди бобо исми чўпон бўларди. Анча кексайиб қолган, устига устак, ёлғиз, хор-зорликда кун кечирар эди. Аммо ўғли бор эди. Турди бобо бир гал ўша ёлғиз ўғли билан боғлиқ бир воқеани сўзлаб берди:

"Шу ўғлим тўққиз ойлик чақалоқлигида онаси ўлиб қолди. Гўдак қийналмасин, дея тезда қайта уйландим. Ўғлимни ўғай онасига ташлаб, тоққа чиқиб кетдим. Бир сафар уйга келсам, ўғлим оч-наҳор, қаровсиз, остонада ётибди. Шундан сўнг уни ўзим билан бирга олиб кетдим. Кундуз кунлари қорнини

тўйдириб, бир борда қолдирардим-да, бор овзига шох-шаббаларни ташлаб, ўзим сурув ортидан кетардим. Кейинчалик бор атрофида йиртқичлар айланиб қолдию ўғлимни хуржунга солиб ўзим билан олиб юрадиган бўлдим. Ана шундай азоб билан катта қилган ўғлим бугун мени қаровсиз қолдириб, ёлғиз ташлаб кетган. Хуржун осилган елкамнинг бир чети бўртиб, қадоқ бўлиб қолган..."

Юқорида келтирилган гапларнинг ҳаммаси бугунники. Шу ўринда милоддан аввал яшаган юнон адиби Лукианнинг бир сўзини келтирмоқчиман: "Менинг бу гапларим ғоят эски гаплардир. Лекин, ҳақиқат шундаки, ўз отасини севмаган фарзанд ўзганинг отасини ҳам ҳурмат қила олмайди. Ватанини севмаган киши ўзгалар Ватанини ҳам қадрлай билмайди".

Сўзим сўнгида бир саволим бор. Қийин савол: оталарнинг ўзи болаларига қанчалик тарбия, одоб бера оляптилар? Нега айрим йигитлар оталари "одобиёти"га ворис бўлишга даъвогар эмас. Ё катталарнинг ўзи шу қадар ожиз ва заифми?

Ҳар не демайлик, муҳаббатнинг боши барибир гўзал ахлоққа бориб тақалади.

Бу хусусда ҳадис ҳам ворид бўлган. Расулulloҳ (с.а.в.): "Ҳеч бир ота яхши одоб ва гўзал ахлоқдан яхшироқ нарсани фарзандига ҳада қила олмайди", деганлар.

Сурайё ЗОҲИР тайёрлади.



Аллоҳ умрларига умр берсин, Умри бувимнинг ҳаётларида чуқур изтироблар қолдирган воқеани дебеча қилиб, бир ҳақиқатни сизлар билан мулоҳаза этмоқчиман.

Бувим ҳозир саксон ёшни қоралаб қолганлар. Ҳаётда шохид бўлганлари воқеа-ҳодисалардан сўз кетганда, кўпинча ерга қўйган олтита фарзандларини эслаб, кўзёшлари билан юз ювгандек бўладилар. Биз набиралар бу хотираларни такрор-такрор эшитар эканмиз, ҳар сафар янада жиддийроқ ўйларга толамиз.

БОЛАНГИЗ СИЗНИ ЖАННАТДА КУТАДИ, БУВИЖОН

Фарзанд... У туғилганда қалб қанчалар севинчга тўлса, тўсатдан вафот этганда шунчалар қайғуга кўмилади.

Бувимнинг айтишларича, амма-амакиларим ҳар хил ёшда – бири кичик, бири каттароқ, яна бири энди дастёр бўлай деганда нобуд бўлишган экан. Ҳар бири вафот этганда гўёки вужудларининг бир парчасидан ажралганлар. Бувим ўша кунларни ҳикоя қилаётиб, фақат тил билан эмас, бутун вужудлари, ҳиссиётлари билан сўзлайдилар. Олтита фарзанд доғини кўтариш осон бўлмаганини ич-ичимдан ҳис қиламан. Бувимнинг бардошларига қойил қоламан. Ҳикоялари мени хаёлларга кўмади, ақлимда ҳайратли саволлар уйғотади. Олтита дилбандининг айрилиғига бардошни қаердан олганлар? Нимадан тасалли топганлар? Қайси ҳақиқатга суянганлару яна олтита фарзандни қандай улғайтганлар?

Бу саволларнинг жавоби жуда осон экан, лекин биз ҳали ҳам тополмай қийналамиз. Бу ҳақиқатлар жуда яқин экан, лекин биз ҳали ҳам улардан узоқдамиз.

Аллоҳга, тақдирга, жаннатга имон... Аллоҳдан кутилган умид, тасалли, нажот... Ҳақиқат ҳам, жавоб ҳам шу.

Ечим оддий кўринади, лекин унутмаслик керак, унинг тақозоси билан яшашгина йўқотилганларнинг ўрнини тўлдиради. Аллоҳ кимники

олган бўлса, албатта, бир ҳикмат билан олгандир. Шунчаки, беҳуда бир иш қилишдан Аллоҳ покдир!

Мана, биз унутган ечим. Мана, биз тополмай турган ҳақиқат!

Она вужудининг бир бўлагидан ажралиб, маҳзун ва қарахт турганида оят ва ҳадислар маънан айтадики: "Хафа бўлма! Фарзандинг йўқ бўлиб кетмагай! Сенга дуо қилиши, қиёматда шафоат этиши, жаннатда абадий фарзанд бўлиши учун боланинг асл Яратувчиси, Эгаси бўлган Аллоҳ уни вақтинчалик ўз ҳузурига олди! Агар ҳаётда Аллоҳ айтгандек яшасанг, албатта, фарзандингни сенга охирадда янада яхшироқ бир тарзда қайтаради. Акс ҳолда, ўзингга ҳам, болангга ҳам зиён қиласан. Бу дунёда ҳам, охирадда ҳам ундан ажраласан!"

Балоғат ёшига етмай вафот этганлар жаннати бўлишлари, қиёматда ота-оналарини шафоат

қилишлари ва бу жажжи жаннатилар оналарига жаннатда ҳам ўз шўхликлари билан абадий, ўзгармас фарзанд бўлиб қолишларигина бувимга ҳамда бувим кабиларга тасалли ва бардош берган. Ва мана шу бардошлари, сабрлари сабаб Аллоҳ таоло бувимга яна олтита фарзанд ато этди. Ўзи насиб қилсин, у олтитасига қўшиб жаннатни-да берсин! Омин.

Ҳаёт ҳар хил ўнқир-чўнқирлардан иборат. Айниқса, фарзанднинг ўлими аччиқ қисмат. Лекин "қолоқ", "ўқимаган" бувим кабилардан ибрат олиш зарур экан, дейман ўзимча. Чунки ўқиган, янги замон одами бўлсак ҳам, илоҳий тақдирнинг синовларига йўлиққанда ўзимизни йўқотиб қўямиз. Гўдақларимиз гўёки буткул йўқ бўлиб кетгандек, гўёки жаннатга кетмагандек қаттиқ қайғураемиз. Тиб тадқиқотлари кўрсатишича, фарзандининг ўлимига қаттиқ қайғуриш кейин дунёга келажак фарзандларнинг соғлиғига жуда ёмон, салбий таъсир кўрсатар экан. Нафақат болага, балки онанинг ўзига ҳам бирор касаллик тегиши эҳтимоли катта экан.

Бундан кўринадики, Аллоҳнинг бандалари устида қилган ҳар бир ишига рози бўлиш икки дунё саломатлиғига эриштиради, беҳуда ўзини уринтириш аёна шу неъматдан бебахра қолдиради.

Олимжон АБДУРАҲИМ



ОНАЛАР САЛОМАТ БЎЛСА...

Тошкент врачлар малакасини ошириш институтининг I акушерлик-гинекология кафедраси мудираси, тиббиёт фанлари доктори, профессор Мунира Мирюсуповна Асатова билан суҳбат

– Юртимизда ёш авлодни ҳартомонлама соғлом тарбиялаш йўлида бир талай тадбирлар амалга оширилмоқда. Табиийки, бу ишда шифокорлар зиммасига ҳам алоҳида хизматлар тушади.

– Болаларнинг соғлиги учун қайғуриш она-ларнинг соғлиги учун қайғуришдан бошланади. Аммо исбот талаб бўлмаган мана шу ҳақиқатни одамларга тушунтириш қийин кечаяпти. Мен шу соҳада йигирма саккиз йилдан бери ишлаб, амин бўлдимки, одамлардаги лоқайдликни, танбал тафаккур тарзини синдирмасдан туриб, ҳеч нарсага эришиб бўлмас экан. “Ҳеч нарса қилмайди”; “бўлаверади”; “ўтиб кетади”, деган каби гапларнинг айниқса ҳомиладор аёлларга нисбатан айтилиши хунук натижалар бериши мумкин. Масалан, бугунги кунда аёлларимиз орасида жуда кўпайган камқонлик касаллигини олайлик. Она бу касаллик билан оғриганида ҳомила кислородга тўйинмайди. Кислород етишмаслиги эса, мия тизимининг тўла ривожланишига тўсқинлик қилади. Ундай болаларнинг аксари ҳозирда кучайтирилган дастурлар асосида таълим берилаётган мактаблар, литсейлар, коллежларда дарсларни яхши ўзлаштира олмайди. Чунки боланинг физиологик қуввати етмайди. Аччиқ бўлса-да, айтишимиз керакки, республикамызда туғиш ёшида (18 – 45 ёш) бўлган аёлларнинг етмиш фоизида камқонлик хасталиги мавжуд. Қорақалпоғистонда бу кўрсаткич тўқсон фоизни ташкил этади. Шунингдек, буйрак, юрак, сил, жигар хасталиклари ҳам кўп учраяпти.

Оналар саломатлигини тиклаш борасида давлатимиз мустақилликнинг илк йилларидаёқ қайғура бошлаган. 1991 йили Соғлиқни сақлаш вазирлиги “Туғиш ёшидаги аёлларни соғломлаштириш” дастурини ишлаб чиққан эди. Дастур ҳамон амалда. Ўтган тўққиз йил ичида бир қанча ижобий натижаларга эришилди ҳам. 1990 йили ҳар юз мингта чақалоқ туғилганида олтмиш беш нафар она нобуд бўлар эди. 2000 йилга келиб бу кўрсаткич икки баро-

барга камайди. Қиёс учун айтадиган бўлсам, ҳар юз минг бола туғилганида Қозоғистонда саксонта, Афғонистонда мингта она ҳаётдан кўз юмиши кузатилган. Шунингдек, тўққиз йил ичида бизда гўдаклар ўлими ҳам икки баробарга қисқарди.

Мазкур дастур асосида туғиш ёшидаги аёлларни тўла тиббий кўриқдан ўтказдик. Аммо бу борада олинган хулосалар мутлақо салбий. Ҳозир республикамызда беш милён туғаси аёл бор. Уларнинг ўн фоизи касаллик туфайли туғишга умуман яроқсиздир. Агар туғсалар, ўзларининг ҳам, болаларининг ҳам ҳаётлари жиддий хавф остида қолади. Саксон фоиз аёлларимиз эса, фақат даволанганларидан кейин туғишлари мумкин. Соппа-соғ аёллар бор-йўғи ўн фоизни ташкил этди. Улар туғиш-туғмаслик, нечта туғиш масалаларини ўзлари ҳал қиладилар. Биз аралашмаймиз. Аммо аввалги икки гуруҳ билан жиддий ишлашимизга тўғри келди. Чунки, биласиз, бизнинг ўзбек аёли, ўласан, десангиз ҳам, туғаман, дейди.

Шу хулосалардан келиб чиқиб, Қорақалпоғистон республикасида, Наманган, Жиззах ва Қашқадарё вилоятларида Республика акушерлик-гинекология институтининг шуъбаларини ташкил этдик. Мақсад – жойларда мутахассислар етиштириш. Чунки мана шундай илмий муассасаларнинг ишисиз вилоятларимизда, айниқса, қишлоқларимизда аёлларнинг саломатлигини кузатиб бориш жуда қийин.

Айни чоқда, ўсмир ёшидаги қиз болаларга ҳам катта эътибор беряпмиз. Илмий маълумотларга қараганда, ҳозир ўсмир қизларнинг ўттиз уч фоизи гинекологик жиҳатдан тиббий ёрдамга муҳтождир. 1995 йили ёшлар ўртасида гинекологик касалликлар кўплигини ҳисобга олиб, вазирлигимиз махсус қарор чиқарган эди. Шундан кейин ҳар бир туман марказида ўсмир йигит-қизларни нигоҳгача кузатиб тарбиялаб бориш ва ёш оилаларга маслаҳатлар бериб туриш мақсадида “Болалар гинеколог хонаси” ташкил этилди. Мутахассис-



лар ажратилди. Аммо мавжуд икки юз қирқ тўққизта хонанинг ҳаммасида ҳам иш тўлақонли олиб бориляпти, деб бўлмайди.

Яқинда ўсмирлар саломатлигини аниқлашга доир жадвал тузиб, вилоятлардаги мутахассисларимизга жўнатган эдик. Ишонасизми, қиз болалардаги гинекологик хасталиклар Самарқанд вилояти бўйича 0,8 фоиз, Хоразмда эса, 0,6 фоиз кўрсатилган. Қанийди шундай бўлса. Аммо бу ишлари кўзбўямачилиқдан бошқа нарса эмас. Республика бўйича ўттиз уч фоизга етган касаллик экологик жиҳатдан ёмон минтақа Хоразмда 0,6 фоиз бўлса?! Шу ўринда қиёс учун яна бир мисол келтираман. Санкт-Петербургда ўсмир қизларнинг олтмиш уч фоизи гинекологик жиҳатдан носоғлом. Уларда рақамнинг катталигига ёшлар орасида ахлоқий бузуқлик ҳам сабабдир. Аммо бу ҳол бизда ҳам кутилганидан ортиқча кузатилмоқда.

Ўсмир қизлар билан ишлаш борасида ҳам муаммоларимиз бор. Авваламбор, ота-оналар вақти-вақти билан қизларини гинеколог назоратидан ўтказиб туришлари лозим. Аммо бизнинг ўзбеклар қизларини дўхтирга олиб боришдан ор қилишади, гап-сўз бўлишидан кўрқишади. Асосий эътиборларини қизларининг сепини тайёрлаб, тезроқ узатворишга қаратишади. Ҳолбуки, қиз бола бировнинг эшигига борганидан кейин даволаниши жуда мушкул. Ҳозир оғир касаллар бўлимида ўн тўққиз ёшли келинчақ ётибди. Ҳомиладор ҳолатида бир ой 38 даража иссиқлик билан юрган. Оёқлари шишиб кетса ҳам, ҳеч ким эътибор бермаган. Буйраги хаста экан. Онаси даволатмасдан турмушга чиқарган. Ҳомиладор бўлганидан кейин хасталик янада кучайган. Қайнонанинг уйида “у ерим-бу ерим” дейишга ботинмаган. Натижа нима: болани олиб ташладик. Ўзининг ҳам ҳаёти хавф остида. Ёлғиз умид Худодан.

Айтмоқчиманки, мана шу жувон соғлом турмуш қуриши, соғлом болалар кўриши мумкин эди. Агар ота-онаси вақтида даволатганларида.

- Ўзингиз фаолият кўрсатаётган перенатал марказ ҳақида ҳам гапириб берсангиз.

- Марказимиз

туғруқхонадан фарқ қилади. Онанинг қорнида ҳомила пайдо бўлганидан бошлаб, чақалоқ туғилиб олти кунлик бўлгунга қадар мутахассисларимиз назорат қилишади. Оналар жиддий текширувлардан ўтказилади, аппаратларга туширилади, зарур бўлса, аёл ҳам, ҳомила ҳам даволанади. Фарбда ҳозир ҳомиланинг митти юракчаси амалиётдан ўтказиляпти. Биз у даражага етганимиз йўқ, аммо анча-мунча касалликларни даволай оламиз.

Мен бу марказни чет эллар тажрибасидан келиб чиқиб, 1995 йили тузганман. Ҳозирча республикамизда ягона. Қўшма штатларда 1300 та перенатал марказ борлигини ҳисобга олсак, бизга ҳам юзлаб шундай марказлар лозимлиги аён бўлади. Шунингдек, ҳозирча асбоб-ускуналар ҳам етишмаяпти. Ҳолбуки, ҳар бир соғлом аёл ҳомила муддатида камида уч марта УЗИ (ултра товуш) аппаратида текширувдан ўтиши керак.

- Оналар ва болалар саломатлигини таъминлаш учун жамиятнинг, оиланинг, хусусан эрнинг вазифалари нималардан иборат деб биласиз?

- Аввало, аёл қайғуриши керак ўзи ва боласи учун, ҳолатини эрига тушунтира билиши керак.. Бу борада

эркакларда ҳам гап кўп. Яқинда Шаҳрисабзга бораётган эдим, йўлда автобус бузилиб қолди. Икки тараф пахтазор. Бир аёл гўзага ишлов беряпти. Кун иссиқ. Одамнинг нафаси қайтади. Эътибор бериб қарасам, ҳалиги аёлнинг олти-етти ойлик ҳомиласи бор. Секин олдига бориб, ҳол-аҳвол сўрадим. Ёшгина жувон. Биринчи боласини ташлаган экан. Бу ҳолатда иккинчисини ҳам ташлаши ҳеч гап эмас. Хўш, айб кимда? Аёлнинг ўзида, эрида, оиласида, кўриб-билиб турган атрофидагиларда.

- Ишларингиз кўп бўлишига қарамай, суҳбатлашишга вақт ажратганингиз учун таҳририятимиз номидан миннатдорлик билдираман. Соғлом авлод йўлидаги хайрли ниятларингиз ижобат бўлсин.

Фафур УМУРЗОҚ
суҳбатлашди



«СОБИҚ»ЛАР ВА «СОДИҚ»ЛАР

Чекиш кўпроқ ёшлик маҳсулига ўхшайди. Чунки кашандаларнинг тўқсон тўққиз фоизи чекишни ёшликда ўрганганларини тан олишмоқда.

Албатта, бу ҳолга улардаги дунёга қизиқиш, тақлидчилик, турмуш ташвишлари ва қийинчиликларига сабр қилолмаслик сабаб бўлса керак.

Дунёнинг аччиқ-чучукларини кўриб, ҳаётнинг маъносини англаб, тамакидан воз кечганлар ҳам йўқ эмас. Қуйида бир пайтлар чекиб, кейин ташлаганлар ва ҳозир ҳам чекаётганларнинг мулоҳазалари билан танишасиз.

Қирқ ёшимда чол бўлган эдим

Нурмуҳаммад Шерқулов, 58 ёшда. Ўн уч йил бурун чекишни ташлаган. Навбахор тумани "Булоқ" қишлоғидан:

— Шу зормандани йигирма йилдан ошиқ чекдим. Бир куни қўшним Остонбобо билан (у киши чўпонлик қиларди) қирнинг нариёғидаги қишлоққа тўйга борадиган бўлдик. Ишонсангиз, олтмиш ёшли чолга этиб юролмадим. Ўпкам оғзимга тиқилиб, нафасим етмайди. Секинроқ юринг, дейишга уялман. Ҳансираб, бир алпозда зўрға лўккилламан. Тамаки мени қирқ ёшимдаёқ чолдан баттар аҳволга солиб қўйган экан. Йўл-йўлакай сигаретларимни эзглаб ташладим. Шундан бери қайтиб чекканим йўқ.

Чекиш ғамни кетказадими?

Холбой, 32 ёшда. Ўн етти йилдан буён чекади:

— Одам нимагадир суяниб яшаши керак. Ишдан чарчаб

келганда ёки бошига ғам тушганда чекса, ичса, сал овунади. Сигарет ҳам, ароқ ҳам бекорга ўйлаб чиқарилмагандир, ахир.

— Улар ҳақиқатда ҳам мусибатни кеткизади, деб ўйлайсизми?

— ...

"Қизалоғим тутун ҳидларди..."

Н. Олимов, 38 ёшда. Собиқ кашанда. Филология фанлари номзоди. Тошкент шаҳри.

— Сигарет тўтатсам, бўлди, қизчам келиб, менга суйкалверарди. Бир куни тутунни тўйиб-тўйиб ҳидлаётганини сезиб қолдим. Қизимнинг кашанда бўлиб қолиши мени чўчитиб юборди. Чекмай қўйдим.

Отамдан ўрганганман

Абдуллатиф, 23 ёшда, тижоратчи, ўн тўрт ёшидан буён чекади. Тошкент шаҳри.

— Чекишни отамдан ўрганганман.

— Бирга ўтириб чекканмисизлар?

— Йў-ўқ, менга чекма деганлар. Лекин ўзлари чекадилар.

— Сиз ҳам ўғлингиз чекишни хоҳлайсиз, шекилли.

— Йўқ-йўқ, уйланганимдан кейин ташламоқчиман...

"Рамазонни қаршилаётиб..."

Тўлқин Нурмуҳаммад, 42 ёшда, ношир.

— Йигирма йил сигарет чекдим. Ўртоқларимга ҳавас қилибми, тақлид қилибми, ўрганган эдим. Аммо биринчи марта чин ихлос билан рамазонни қаршилаётиб, сигаретдан бутунлай воз кечдим. Албатта, бу яхшилик Аллоҳнинг марҳаматидан, рамазоннинг баракотидан деб биламан.

"Ҳозир ҳам чекишади"

Лола Асабоева, 33 ёшда, ўқитувчи, Навоий вилояти.

— Ўқувчилик кезларимизда рўй берган бир воқеа ҳеч кўз ўнгимдан кетмайди. Синфдош йигитлар дарс пайтида ҳам носвой отиб олишарди. Бир гал ўқитувчимиз нос чекиб олган болага савол бериб қолди. Синфдошим секин ўрнидан турди, аммо мум тишлагандай жим эди. Муаллим такрор сўрайди, яна жим. Ўқитувчимиз ҳолатни тушуна олмай, жаҳли чиқа бошлади. Шунда ҳалиги носкаш оғзиданини "қулт" этиб ютиб юборди-да, тилга кирди...

Кўнглим айниб кетган эди ўшанда...

Кейин танаффусда ўша йигитнинг тоби қочиб қолган, мен жуда қўрққан эдим.

Ҳозир ҳам кўп болалар мактабда сигарет, нос чекишади.



РАҚАМЛАР ОГОҲЛИККА ЧОРЛАЙДИ

◆ Хозирги кунда дунё бўйича бир юз тўқсон милён нафардан ортиқ гиёхванд (банги) рўйхатга олинган. Шуниси ачинарлики, уларнинг ярмидан кўпроғи ўн бешдан ўттиз беш ёшгача бўлган навқирон авлод вакиллари дир.

◆ Фақатгина Афғонистонда гиёхванд моддалар ҳисобидан йилига 120–150 миллиард АҚШ доллари миқдоридан фойда кўрилиши аниқланган.

◆ Одам наркомоддалар асирига айлангач, ўрта ҳисобда беш йилдан ортиқ умр кўра олмас экан. Мутахассисларнинг кузатишларича, наркотик моддани истеъмол қилган ҳар ўн кишидан тўққиз нафари, албатта, наркоманга айланар экан.

◆ Бирор мамлакат аҳолисининг етти фоизи наркомоддаларни истеъмол этадиган бўлса, у мамлакатнинг келажаги

халокат ёқасида бўлиши аниқланган. Русияда эса, аҳолининг ўн бир фоизи бу захри қотилни мунтазам истеъмол қилади.

(“АиФ” ҳафтанома, 1999 й, 24-сон).

◆ Бугунги кунда Ўзбекистонда БМТнинг тегишли идоралари билан ҳамкорликда наркомоддаларнинг ноқонуний ҳаракатига қарши умумий қиймати 2 милён 530 минг

АҚШ долларига тенг бўлган бешта миллий дастур амалга оширилмоқда.

◆ Сўнги ҳисобкитобларга кўра, битта гиёхвандни даволаш учун йилига саккиз-ўн икки минг АҚШ доллари миқдоридан маблағ зарур бўлади.

◆ Аёллар наркомоддаларни эркакларга қараганда уч баравар кам истеъмол

мол этишади. Шундай бўлса-да, кейинги йилларда дунё бўйича банги аёллар сони олти ярим мартаба ортгани қайд этилди. Бу ҳол жуда аянчлидир. Чунки гиёхванд аёллардан кўпинча туғилганда ноқ ўз “ҳаққи”ни талаб қилувчи ногирон чақалоклар дунёга келади.

◆ Маълумотларга қараганда, гиёхвандликка берилганларнинг ота-оналаридан тўқсон фоизи фарзандларининг бундай халокатли одатидан жуда кеч – бир ярим-икки йилдан сўнг хабар топишади.

◆ Аллома Ибн Хажар ал-Маккийнинг “Ал-фатово ал-исломия” номли асаридан гиёхвандлик иллоти инсон саломатлиги ва жамият ҳаётига етказадиган бир юз йигирма хил жиддий зарар санаб ўтилган.

Маълумотларни
Сафар
МУҲАММАД
тўйлади.



ИМОН, ИЛМ ВА ГЎЗАЛ АХЛОҚ – ИНСОНИЙ БАХТ ГАРОВИ

Қосим хожи МУЛЛАБОЕВ Қобил хожи ўғли,
“Мунаввар қори” жомеъ
масжиди имом-хатиби

Тарбияда танаффус бўлмайди



Аллоҳ таоло Қуръони Каримда:

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ

яъни, “Биз Одам болаларини, (яъни, инсон-ни) азизу мукаррам қилдик”, дейди (Исро, 70).

Ҳақиқатан ҳам, гўдак ёруғ дунёга келганидаёқ, Аллоҳ унга жуда кўп бебаҳо неъматлар ато этган бўлади. Кейин уни тарбия қилиб, асраб-авайлаб вояга етказиш ота-онанинг муқаддас бурчидир.

Инсон ирки, миллатидан қатъи назар, мийсоқ кунда Аллоҳга келтирган азалий имони билан туғилади. Барчамизга маълумки, “ал-Мийсоқ”да Одам Атодан то қиёмат кунигача дунёга келадиган инсонларнинг руҳлари саф тортиб турганларида:

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ

яъни, “Мен сизларнинг Роббингиз эмасманми?” деб сўраган. Шунда ҳаммамиз бир овоздан:

قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا

яъни, “Имон келтирдик, тасдиқ этдик”, дея жавоб қилганмиз (Аъроф, 172).

Аллоҳ бутун башарият руҳини тарбият қилган. Бизлардан ташқари борлиқда яшайдиган махлуқотлар ҳам Парвардигор тарбиятини олган ва қандай вазифа юклатилган бўлса, шуни адо этади.

Масалан, асаларини олайлик. Унинг руҳига: “Қанотингни очиб уча бошлаганингдан то умрингнинг охиригача бандалар учун шифобахш неъмат – асал тўплайсан”, деб илоҳий тарбият берилган. Асалари шу вазифани мукаммал адо

этади. Уяга кираверишда икки “қоровул” ҳар бир ишчи арини ҳидлаб кўраётганини кузатамиз. Мабодо бирортаси ҳаром нарсадан истеъмол қилган бўлса, ўнг тарафдаги ари буни аниқлагач, чап тарафдагисига ишора қилади. У ҳам тасдиқласа, бўйини тишлаб узиб, ерга ташлаб юборишади. Парвардигор, бандаларим ҳаром еб қўймасинлар, акс ҳолда, имонлари заифлашади, бола-чақаларининг тарбиясига путур этади, деб сизу бизга шундай ибрат мактабини яратиб қўйган. Ёки бўлмаса, эндигина тухумдан чиққан икки жўжгага эътибор қилинг. Бири товук, иккинчиси ўрдак жўжаси. Маълум муддатдан сўнг ўрдак сувга интилади, товук жўжаси эса қуруқликда қолади. Ажабо, жўжаларга тухумдан чиқибок бу тахлит ҳаракат қилишни ким ўргатди экан? Албатта, бу бутун борлиқни яратган Аллоҳнинг иши.

Аммо инсон боласининг тарбияси туғилгандан то сўнгги нафасгача давом этаверади. Тарбияда танаффус бўлмайди. Чунки инсон унутувчи, унинг душмани шайтон унуттирувчидир.

Ҳадиси кудсийда Аллоҳ: “Мен бандаларимга ота-оналаридан ҳам меҳрибонман”, дейди. Одам болалари маънавий-руҳий бузилиб, умрлари ҳазон бўлмасин, деб доимо пайғамбар юбориб турди, китоблар нозил этди. Мўминлар учун ҳам ибодат, ҳам ҳафтасига бир соатлик тарбия сабоғи бўлмиш жума намозини фарз қилди. Энг мукаммал ҳаёт комуси – улуғ китоб Қуръонни берди. Бу неъматларни билмаслик катта мусибатдир. Зеро, Аллоҳ қиёмат куни ҳар бир неъмат хусусида сўралишимизни марҳамат қилган.

Фарзандлар тарбияси борасида ҳам худди шундай. Авлодларимизни соғлом, ақлли, одобли қилиб тарбиялашимиз ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир. Бу ўринда шуни таъкидлаш жоизки, агар киши ўзи тарбияланган бўлмаса, фарзандига ўзи ўрнак бўлолмаса, айтган гапларига ўзи амал қилмаса, у ҳеч қандай натижага эриша олмайди.

Алҳамдулиллаҳ, ватанимиз мустақилликка эришиб, халқимиз озод бўлди. Мамлакатимизда мустақилликнинг дастлабки йиллариданок, маънавият тарбиясига алоҳида эътибор берилмоқда. Худосизлик тарғиботига чек қўйилди.



Аллоҳ берган бу жаннатмакон диёримизнинг гуллаб-яшнаши халқимизнинг имон-этиқод билан бир тан, бир жон бўлиб ҳаракат қилишига боғлиқ. Ҳақиқат шуки, қайси ватанда, қайси оилада ҳалоллик, поклик, имон-этиқод, Аллоҳ берган неъматларга шукрона ва гўзал тарбия – маъ-

навият бўлар экан, у ерга, албатта, қут-барака, бахт-саодат ёғилади.

Дуо қилиб сўраймизки, Раббимиз ватанимизни нури файз, халқимиз қалбини нури имонга тўлдирсин. Маънавиятимиз камол топсин. Парвардигор униб-ўсиб келаётган фарзандларимизни ёмон назарлардан паноҳида асрасин.

Носир Жўраев,
Соғлиқни сақлаш аълоҳиси,
олий тоифали врач

Нажот маънавий покликда



XX аср вабоси – СПИД бутун дунё ҳамжамиятини тобора жиддий ташвишга солмоқда. Бу хасталиқни даволаш йўллари ҳам, дори-дармони ҳам топилгани йўқ. Бунинг устига, касалликнинг олдини олиш, эмлаш воситалари яратилмаган.

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг маълумотига кўра, дунёнинг 197 мамлакатида СПИД касаллиги вирусини юктириб олганлар рўйхатга олиниб, уларнинг сони ҳозир эллик милён кишига етди. Дунё бўйича ҳар куни беш мингдан ортик одам ушбу бедаво дардга чалинмоқда.

Амрико, Африко, Оврупа қитъалари СПИДни ташувчилар энг кўп учрайдиган минтақалардир. Ҳамдўстлик мамлакатларидан: Русия, Украина, Қозоғистон, Белорус ва Болтиқбўйи республикаларида ҳам СПИДга чалинганлар сони кўпайиб бормоқда. Ўзбекистонда ҳозиргача 125 нафар ана шундай бемор рўйхатга олинган.

Юртимизда бошланган маънавий ҳаракат, соғлом, хартомонлама баркамол авлодни тарбиялаш борасидаги эзгу ишлар, гўзал маънавий кадрятларимизнинг тикланиши СПИД каби офатлар йўлида тўсиқдир, иншааллоҳ. Аммо ҳар бир ватандошимиз бу хасталиқ ҳақидаги маълумотлардан яхши хабардор бўлиши лозим.

СПИД вирусини юктирган шахс дастлаб ҳеч нарса сезмайди. Сўнгра қисқа муддат ичида жуда озиб кетади. Лимфа безлари шишиб, сурункали ичбуруққа дучор бўлади. Бу аломатларни ҳам даволаб бўлмайди. Беморнинг тана ҳарорати

кўтарилиб, сира тушмайди. Бунга шамоллаш аломатлари ҳам қўшилади ва ҳоказо.

Касаллик маънавий бузуқ одамлар фахш ишлар билан шуғулланишганда жинсий аъзолари орқали, гиёҳванд моддалар ва бошқа дори-дармонларни қабул қилганда, тиб нинаси орқали юқади. Агар ҳомиладор аёл СПИДга чалинса, бу касалликни ҳомиласига ҳам юктириши мумкин.

Демак, аср вабосининг олдини олиш учун энг аввало маънавий поклик зарур. Ҳар бир эркак ва аёл ўз никоҳидаги инсонга умр бўйи садоқатли бўлиши катта бахтдир. Бевафолик жуда жирканч иш, гуноҳи азимдир. Буни ҳар ким тўла англаши лозим.

Ёшларимиз ғирт шайтоний амал ҳисобланган гиёҳвандликдан хазар қилишлари лозим. Бир лаҳзалик ўткинчи хузурнинг фожиаси туфайли киши бир умрга нотавон бўлиб қолади. Ундан на ўзига, на оиласига, на жамиятга наф бор. Аксинча, икки дунёси куйиб кетади.

Аллоҳ Қуръони Каримда эзгулик, хайрли ва савобли ишларга буюриб, бир-бирларимизни ёвузлик, ёмонлик ва гуноҳ ишлардан қайтариб туришни биз мўмин-мусулмонларга бежиз фарз қилиб қўймаган. Пайғамбаримиз Муҳаммад солаллоҳу алайҳи васаллам бир ҳадисларида: “Эй умматларим, агар сизлар бир-бирингизни яхшиликка буюриб, ёмон, гуноҳ ишлардан қайтариб турмасангизлар, бошингизга шундай бало ва офатлар келадики, у яхшию ёмонга баробар фожа бўлади”, деб марҳамат қилганлар.

Биз ҳам ёшларга мурожаат этиб, шундай дегимиз келади: “Огоҳ бўлинг, азиз ёшлар! Ўткинчи кайф-сафога берилманг. Иродангизни қўлга олинг. Сиз соғлом бўлсангиз, зурриётингиз, демакки, келажагимиз ҳам соғлом ва бахтиёр бўлади. Ўзингиздан ёши улуг бўлган, ақл-заковати пешланган инсонлардан ўрнак олинг. Шунда ҳақиқий инсонларга хос фазилатларга эга бўласиз”.

Оиша ҲАСАНБОЕВА,
Низомий номидаги Тошкент
Давлат педагогика
университети профессори
“Одобнома”
— ҳаёт дарси



Фарзанд – умр меваси, Аллоҳнинг ота-онага берган неъматидир. Агар у гўзал тарбия топса, янада азиз ва ширин бўлади.

Ислом маънавиятида, яъни, фитратиди тузилган гўдакнинг истиқболи ва камолотини ўйлаб уни мўминликка етакловчи, одоб уруғларини унинг қалбига жо этувчи миллий кадрларимиз мавжуд.

Дунёга келган болага дастлаб “Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим” ила азон айтиш, унга яхши исм қўйиш жуда чиройли одатларимиздан бўлиб, келажакда муносиб тарбия қўриб кетишига бир дарвозадир. Энди парваришнинг бу ёғи ота-она, устоз ва жамият зиммасига тушади.

Ёш авлоднинг яхши тарбия олишида биз мураббийларнинг ҳам муҳим ўрни бор. Сўзни мухтасар қилган ҳолда бир воқеани айтиб бермоқчиман.

Марғилон шаҳар 23-сонли ўрта мактабнинг ўқитувчиси Ханифахон Қурбонова “Одобнома” дарсларининг биттасини одатдагидан бошқача – қабристон ёнида ўтказди. Эшитган қулоққа бу гап дастлаб ғалати туюлиши мумкин. Аммо мулоҳаза қилинса, бу ишда катта ҳикмат борлиги билинади.

Мана, ўқитувчи болаларга нималар деяпти:

Одилжон ҚОРИЕВ,
ЎзФА Шарқшунослик
институтининг
илмий ходими

Ярамас одатлардан халос этган йўл



Келажак авлодга эътибор кўнгилларга таскин беради, дилларда ифтихор туйғусини уйғотади. Айниқса, бу ўзгаришлар муқаддас Ислом динимиз мазмун-моҳияти билан ҳамоҳанг экани Вата-

– Оёғимиз остидаги мана шу Ер онага қиёс қилинади. Чунки у доим бизни елкасида опичлаб, кўтариб юради. Улоқтириб ёки силтаб ташламайди. Унинг устига уйлар, иморатлар қура-миз. Сувларидан ичамиз, тоғ-тошларидан, ўрмондалаларидан фойдаланамиз. У бағрида ундирган барча ноз-неъматларини, меваю сабзавотларини бизга ҳеч бир миннатсиз тортиқ этади. Инсон унинг устида яшайди, ҳаёт кечиради. Ажали етиб ўлганда ҳам уни бағрига оладиган яна шу она Ер. Шундай экан, биз уни севмоғимиз, ардоқламоғимиз даркор. Уни тепмаслик, топтамаслик, устида ёмон ишлар қилиб, уни булғамаслик керак. Унинг ҳар бир зарраси аждодларимиз хоки, қони билан қоришган. Бизлар фойдаланаётган ерлар, юрган йўллар ҳам қачондир қабристон бўлган, минглаб одамларнинг хоки қўйилган бўлиши мумкин. Шунинг учун ҳам ҳар бир қарич ерни эъозламок зарур.

Шундан кейин устоз ўтганларни унутмасликни, қабрларини зиёрат этиш одобларини, ҳақларига Қуръон ўқиб, дуо қилиш лозимлигини уқтирди. Дарс сўнгида Умар Хайёмнинг бир рубоийини ўқиб, чиройли хотима ясади:

Бозорда бир қулол кўрсатиб хунар,
Бир бўлак лойни тепиб пишитар.
Лой инграб айтади: “Ҳой, секинроқ теп,
Мен ҳам қулол эдим сендек, биродар”.

Ўқувчиларга ҳаёт қўйнида шундай ҳаёт дарсларини бериб бориш бола дунёқарашининг тегнарақлишига, фикр доирасининг кенгайишига ва, албатта, гўзал одоб касб этиб боришига ижобий туртки бўлади.

нимизнинг буюк келажакига катта умид туғдиради. Шу муносабат ила бой кадрларимиз тарихига бир назар солсак.

Маълумки, муқаддас динимиз Ислом жаҳолатнинг жирканч ботқоғига ботиб қолган инсониятни ҳидоятга бошлаш учун юборилди. Чунки ўша даврда чуқур маънавий таназул ҳукм суради эди. Жумладан, жамиятнинг асоси ва негизи бўлган оила ва никоҳ масалаларида қабих манзара устивор бўлиб қолган эди. Оиладаги ғайриинсоний муносабатлар айниқса жамиятнинг болаларга муносабатида яққол намоён бўлди. Таниқли араб тарихчиси Жавод Али ўзининг “Арабларнинг Исломдан олдинги тарихи” китобида келтиришича, жоҳилият даврида араб қабилаларида ўғил фар-



зандни ўлдириш ва қиз болани тириклайин кўмиб юбориш одати мавжуд бўлган. Бундай жирканч одат кўпроқ арабларнинг Кинда, Қайс, Асрор, Хузайл ва бошқа қабилаларида кенг тарқаган. Тарихчилар бу хил одатларнинг бир неч-та сабабини кўрсатишади.

Энг аввало, бу қабилалар илоҳий динлардан йироқлашиб, ўзлари ўйлаб-топиб олган “динлар”-га эргашганлар. Болаларни қурбон қилиш айнан ўша динларнинг талаби эди.

Иккинчидан, жохилона тушунчаларига кўра, айрим қабилаларда қиз бола туғилиши ор деб ҳисобланган.

Учинчидан, фарзандлар еб турган овқатимизга шерик бўлади, деган хавотир.

Жавод Али ёзишича, қиз болаларни тириклайин кўмиб юбориш одатининг келиб чиқишига бир воқеа сабаб бўлган. Рабиа қабиласи бошлиғининг қизи душман қабилга кўлига асир тушиб қолади. Қабилалар ўртасида адоват тугаб, сулҳ тузилгач, қиз ўз қабиласига қайтишга рози бўлмайди. Бу воқеадан хабар топган бошқа қабилалар Рабиа қабиласини айблаб, устларидан куладилар. Шу сабабли қабилга бошлиғи қиз чақалоқларни тириклайин кўмиб юбориш одатини жорий қиладди. Энг даҳшатлиси – эркаклар хотинларига чақалоқни ювинтириб, тириклайин кўмишга тайёрлашни буюришар ва аёллар уларга итоат этишар эди. Ҳомиладор аёлнинг вақти-соати яқинлашгач, одатда бир чуқурлик ҳозирлаб қўйиларди.

Бу хил тубан одатлар бошқа халқларда ҳам, масалан, мисрликларда, юнонларда, византияликларда ҳам, Австралияда яшовчи қабилаларда ҳам мавжуд бўлганлиги манбаларда зикр қилинади. Ўрта Осиё ва Қозоғистон ҳудудида яшаган халқлар тарихини қабртошлардаги ёзувлар асосида ўрганган тарихчи олим В. Кляшторний ўзининг “Жеттисойдаги қабртошлардаги ёзувлар” (“Туркологические исследования”. М. 1969) номли мақоласида ушбу минтақада яшаган қабилаларда ҳам хотинларини бир-бирларига қўшишдек ярамас одат бўлганини хабар қиладди. Демак, қайси минтақа ва қайси элатга мансубликдан қатъи назар, бундай ғайриинсоний одатлар айнан жаҳолат ва илмсизлик маҳсули сифатида намоён бўлган.

Инсонлик номига номуносиб бундай урф-одатлар ҳақида Қуръони Карим оятларида ҳам хабар берилади. Масалан, Анъом сурасининг 137-оятида мушрикларга маъбудлари ўз фарзандла-

рини ўлдиришни уларнинг кўзларига чиройли кўрсатиб қўйгани ҳақида айтилса, яна шу суранинг 140-оятида улар ўз фарзандларини овқатларига шерик бўлишларидан чўчиб ўлдирганликлари ҳақида хабар берилади. Бундан ташқари, жоҳилият қабилаларида камбағаллик ва бечораликдан кўрқиб фарзандларини ўлдиришни одат қилганликлари ҳақида ҳам айтилади (Анъом, 151; Исро, 31; Мумтаҳана, 12; Таквир, 8).

Қуръони Карим бундай жирканч одатлар ҳақида хабар берибгина қолмай, уларни тарк этишга буюради. Аксинча ҳолда, ҳисоб-китоб куни уларга аламли азоблар бўлишини (Нахл, 58; Бани Исроил, 31; Анъом, 151; Зухруф, 17; Таквир, 8) хабар қиладди ва ризқ Аллоҳдан эканини, фақирликдан чўчиб фарзандларга зулм қилиш тўғри эмаслигини уқтиради.

Ушбу тарихий мисоллар ва ояти карималарга суяниб, инсон зоти ўз зурриётига қай даражада меҳрибон бўлиши лозимлиги ҳақида фикр билдирдик. Ҳозирги кундалик турмушимизда ҳам онда-сонда бўлса-да, “Фалончи хотинини қиз фарзанд кўргани учун қўйиб юборибди”: “Касалхонадан олиб келишга бормабди”, каби гаплар қулоққа чалиниб қолади. Қолаверса, норасида фарзандларига ичкилик орқасидан, жохиллик сабабидан зулм қилаётганлар ҳам тобора кўпроқ учраяпти. Ёки болалар уйларига ташлаб кегилган гўдаклар қанча. Шу зайдда йўл тутаётган отоналар агар мусулмонлик даъволари бўлса, бу хатти-ҳаракатлари мусулмонликка мутлақо тўғри келмаслигини билиб олсинлар. Айни чоқда, халқининг ва миллатининг равнақи, фарзандларининг истиқболи учун қайғураётган давлат Аллоҳ рози бўладиган ишни қилаётган экан, демак, бу ҳам бўлса, Яратганнинг неъматидир, мўминларнинг саодатидир.

Пайғамбар алайҳиссалом, гўдакларга меҳмурувват имон белгиси, деб атаган эканлар. Биз аждодини улуглашга, авлодини эъзозлашга, асрашга интилаётган мамлакатда, демак, имон устивор бўлаётган мамлакатда яшаймиз, алҳамдулиллаҳ.

Буюк аллома ватандошимиз Абу Райҳон Беруний сўзлари билан айтганда, ёмон одатларни зикр этишдан мақсад, Ҳақ йўлнинг ҳусни билисин ва унга солиштирганда ноҳақ йўл ёмонлиги кўпроқ кўринсин.

Автобуста чиқдим. Одам кўп. Тик оёқда мункиллаб турган чолга кўзим тушди. Жой берадиган ёшроқ одам йўқмикан, деб атрофга кўз югуртирдим. Қарасам, ўша чолнинг ёнидаги ўриндикда тўққиз-ўн ёшлардаги бола китоб халтасини қучоқлаганча кўчани томоша қилиб кетяпти. Ёнида кимлар турганига парво ҳам қилмайди. У-ку ёш бола, лекин атрофидагилар ҳам, тур, ўзингдан каттага жой бер, деб бир овиз айтишга эринишарди чоғи, жим. "Ҳа, уларнинг парвойига келиб турган жойи йўқ", деб ўйладим. Бошқа бир ўй ҳам хаёлимдан ўтди: "Наҳотки ота-оналар, тарбиячилар болага кўчада, автобуста ўзини қандай тутиш лозимлигини ўргатишмаса".

Йўқ, ўргатишган экан. Нима деб ўргатишганини автобустан тушгандан кейин болакайнинг ўзидан сўраб билдим. Аввал танишган бўлдик, исмини сўрадим, ўқишларидан суриштирдим. Бир оз ўтиб, ўша саволни бердим: — Нега боя автобуста олдинда турган қари амакига жой бермадинг? Ёки кўрмадингми?

— Йў-ў, кўрдим, лекин ойимлар, бўш жойга ўтириб олгин-да, ҳеч кимга ўрнингни берма, деб тайинлаганлар, — деди бола гоят соддалик билан.

— Қари кишилар чиқиб қолса ҳам, жой бергин, демаганмилар?

— Йўқ, ҳечам ундай деб айтмаганлар.

Болада заррача айб йўқлигини билдим. У шу ҳолатида ҳам жуда беғубор эди. Аммо бу беғуборлик бир кун келиб худбинликка айланиши мумкинлиги кишининг дилига оғир ботади.

ҲАР КИМ ЭККАНИНИ ЎРАДИ

Ёшларимизнинг бугунги тарбиясидан яна бир мисол.

Ишга келаётиб "Otoyol"га чиқдим. Бир болакай чипта тарқатиб юрибди. Ҳали ҳаётнинг маъносини англамаган жажжи "чиптачи"нинг катталарга катталарча муомала қилиши, автобуста чиққанлардан пулини тўлаб қўйишларини талаб этиши, болалигига ярашмаган "бурро"лиги одамни ўзига қаратади. Тўғри, унга ҳеч қайсимиз дакки бермадик. Чунки биз бунақа муомалаларни кўравериб кўникиб кетганмиз, шекилли.

Кейинги бекатдан чиптачи-га таниш бир болакай чиқди.



— Нега мактабга бормай кўйдинг? — деб сўради у. Бола:

— Мана, мактаб, — деб кўлидаги пулларни кўрсатди чиптачи.

— Устоз сени сўраётувди...

— Э-э, адамлар, ўқиб нима

қиласан, менга ёрдамлаш, девоттилар, — дея у ҳайдовчи томон ишора қилди. Кейин ҳаётдан англаган фалсафасини айтди: — Ўқиб олим бўлармидим?! Замон ўқиганники эмас, пули кўпники, дўстим...

"Илм пулдан афзал эканини шу болакайга тушунтириб бўлармикан?" деган ўй келди хаёлимга. Ҳа, ҳали кеч эмас. Тушунтирса, тушунади. Аммо тушунтирадиган одамнинг ўзи бормикан?

Кўпинча катталар оғзидан ёшлардан шикоят эшитиб қоламиз. Улар болаликларида қандай бўлганларини айтишиб, ҳозирги ёшларда одоб, шарм-ҳаё, катталарга ҳурмат йўқлигидан нолишади. Лекин юқоридаги икки мисолдан айб фақат ёш авлодда эмаслиги, бунда катталарнинг ҳам ажаб-товур ҳиссаси борлиги кўришиб қолди. Эл оғзида: "Ҳар ким экканини ўради", деган мақол кўп юради. Шундан келиб чиқиб айтадиган бўлсак, болаларимизга нисбатан ўта меҳрибонлик, ошиқча суйиш, қилиқларининг яхши-ёмонлигига эътибор бермасдан эркалатавериш (ўғлим сўкишни ўрганибди, деб мақтанадиган ота-оналар бор ҳатто), ёки бўлмаса, аксинча, болага нисбатан кўпол муомала қилиш, калтак билан тарбиялаш, унинг қизиқишларига бепарво қараш ва ҳоказо иллатлар ёшларнинг ёмон хулқ касб этишларига сабаб бўлмоқда.

Демак, гапнинг каттаси катталарнинг ўзида, шекилли.

РАЙҲОНА



Омонуллоҳ МУТАЛ

ШОГИРД

Бўлган
воқеа

Ўтмишда хунармандлар ўзларига шогирд танлашда ниҳоятда талабчан бўлишган. Бу ишда, албатта, бўлажак шогирднинг насл-насаби, саломатлиги, ақлу заковати, сабру чидами, одоб-ахлоқи, қўйинги, ҳамма-хамма томонлари инобатга олинган. Айниқса, шогирднинг нечоғлик халоллиги ҳар хил йўллар билан синаб кўрилган. Масалан, сездирмай йўлига пул ташлаб қўйилар, савдо тушумига ортиқча сўм кўшиб, шогирддан санаб берилиши сўралар ёхуд ададидан ортиқча мол берилиб, натижаси кузатилар эди. Афсуски, ҳамма шогирдлар ҳам бундай турдаги синовлардан ўта олмасдилар. Шу муносабат ила кўшимиз Акбар аканинг хикоясини эътиборларингга ҳавола этаман:

“Ўсмирлигимда Чорсу бозоридаги машҳур Соат қассобга шогирд тушган эдим. Мени дўконга етаклаб борган отам

рахматлик устозга топширар эканлар:

– Мана, энди Акбаржон – сизнинг ўғлингиз бўлади, суяги ҳам, гўшти ҳам сизники, оталик қиласиз, – дедилар.

Жуссадор, серсавлат устоз, очиқ юз билан қарши олиб:

– Боланг ўзингга буюрсин, майли, шогирд килиб оламан, энди у ёни ўзига боғлиқ бўлади, – дедилар мени зимдан кузатиб.

Оғайним Зоҳиджон йўлнинг у четидаги Икром қассобга шогирд тушган эди. Бўш вақтларимизда бир-биримизни йўқлаб турардик. Бир гал аср намози арафаларида одатдагидек оғайнимни йўқлаб ўтдим. Дўкон орқасидаги хона ўртасида курси турибди, курсига савдо пули уйиб ташланган, оғайним боши эгилганча тик оёқда. Қўрпачада чордона куриб ўтирган устози: “Уч сўм пул етмайпти, қани у?” деб сўроққа тутар эди.

Зоҳиджон, билмайман, деб бош чайқарди.

– Нега билмайсан. Дўконга иккаламиздан бошқа ҳеч ким кирмади. Мен олмаган бўлсам, сен билманг, ким билади?

– Билмайман...

– Билмайсанми, майли, қани, бир бориб отангни олиб кел-чи.

Зоҳиджон фириллаганча Чорсудан Бешоғочга қараб кетди. У етиб борганида, истироҳат боғида чойхоначи бўлиб ишлайдиган отаси Олим амаки ўчоқ бошида косов билан уймалашиб тур-

ган экан. Боласини кўра, нима гап, деб сўрабди. У йиғлаб, уч сўм йўқолувди, устоз мендан гумонсираб, адангни олиб кел, деб юборди, дебди.

Амаки юмушини давом эттира туриб:

– Ув ярамас, сен менинг ўғлим бўлсанг, наҳотки сендан кўрди, ҳозир борай, онасини кўрсатиб қўяман. Қани, мана бу ўтинни олиб бер-чи, – деб, ўғли энгашганида қапир билан бошига туширибди. Яраланган ўғил кўчага қочиб чикибди. Орқасидан югуриб чиккан ота:

– Ҳозирок дўконга зипилла, ярамас, орқангдан етиб бораман, – деб қичкириб қолибди.

Олим амаки етиб келганида устоз асабийлашганча ўтирар, Зоҳиджон унинг тепасида боши эгик. Ўғлини қўли билан ниқтаб:

– Бу муттаҳамни нега боплаб адабини бермай, менинг олдимга жўнатдинг, келишувга бинан уни сенга бутунлай берган эдим-ку, – деди Олим ака.

Қараб турибман-ку, оғайнимга раҳмим келади. Афт-башараси коп-қора қон. На отаси, на устози унга раҳм қилишпади...

Кўпни кўрган бу икки кишининг сиёсатларидан сўнг оғайним шимининг ўғри чўнтагидан буклаб солинган уч сўмлик пулни чиқариб берди.

...Кейинчалик оғайним шаҳардаги энг машҳур халол савдо ходимларидан бири бўлиб элга танилди. У ўла-ўлгунча устозга иззат-хурмат кўрсатиб ўтди”.





ХОС ФИҚҲИЙ МАСАЛАЛАР

Маҳр нима?

Маҳр — эркакнинг уйла-наётган аёлига берадиган пули ёки моли. Маҳр никоҳ ақдининг бир мажбурияти бўлиб, Қуръони Карим ва суннат билан собит бўлган.

Имом Аъзам мазҳабида маҳрнинг энг ози ўн дирҳам кумуш (28.05 грамм) миқдори. Бундан оз миқдор белгиланса-да, у таъйин этилади. Кўпининг миқдори чегараланмаган.

Расулulloҳ (с.а.в.): "Маҳрнинг энг яхшиси озидир" (Naylul Avtor 6/179), деганлар.

Ота қизининг маҳрига эгалик қила оладими?

Ота ёки валилар (ака-укалар) маҳрга эгалик қилолмайди. Саҳиҳ никоҳ ақдидан сўнг зикр этилажак ҳолларда маҳр шаръан эр зиммасига вожиб бўлади. Агар никоҳ ақди пайтида маҳр миқдори белгиланган бўлса, шунча миқдор берилади, белгиланмаган ҳолда маҳри мисл бериш вожибдир.

Маҳри мисл нима ва миқдори қанча?

Аёлнинг замондош ва ватандош ҳамширалари, аммалари ва амакиларининг қизларига берилган маҳр миқдори маҳри мисл бўлиб, уларнинг бокираликда, ахлоқ, ақл, илм, одоб, ёш, диёнат ва гўзалликда тенглиги эътиборга олинади. Аёлнинг айтилган қариндошлари бўлмаса, маҳалладош тенгларига берилган маҳр миқдори унинг маҳри мисли бўлади.

Маҳр қачон берилади?

Маҳр бериш вақти келишув асосида белгиланиб, никоҳ ақди пайтида нақд ё ундан сўнг насия бўлиши мумкин. Агар муддати белгиланмаган бўлса, урфга эътибор қилинади.

Маҳр нақд таъйин қилиниб, ҳали узилмаган ҳолда аёл

турмуш муносабатларига киришмасликка ҳаққи бор. Бу ҳол аёлнинг нафақасини эр зиммасидан соқит этмайди.

Никоҳдан сўнг аёл олган маҳрини эрига ҳада қилиши ёки миқдорини камайтириши мумкин (Fatavai Hindiyye:1/203).

Никоҳдан сўнг қовушув, эр ё хотиндан бирининг вафоти ёки уларнинг хилвати саҳиҳада қолиши маҳрни тўла беришни вожиб этади. Агар эр қовушув содир бўлмай ё хилвати саҳиҳада қолмай, хотинини талоқ қилса, маҳрнинг ярмини бериши вожибдир. Аммо бу ҳолда маҳр миқдори белгиланмаган бўлса, эр хотинига мутаъ (рўмол, кўйлак ва чадра) тақдим этиши вожиб бўлади.

Шунингдек, маҳри белгиланиб, қовушувдан олдин ажралишган аёлдан бошқа барча қўйилган аёлларга эрининг мутаъ тақдим этиши мустаҳабдир (Hidaye).

Фосид никоҳда, қовушув бўлмаган бўлса, маҳр вожиб бўлмайди. Агар қовушув бўлса, маҳри мисл берилади.

Фосид никоҳ нима?

Гувоҳсиз никоҳ, иддаси тугамаган опасидан сўнг сингласига уйланиш, тўртинчи аёлининг иддаси ўтмай бешинчисига никоҳ қийиш, иддадаги аёлга никоҳланиш фосид никоҳлардир. Никоҳнинг фосид бўлганини билган эр ҳам, хотин ҳам, уни бузишлари лозим бўлади.

Хилвати саҳиҳа

Қовушувга ҳиссий, шаръий

ва тиббий тўсқинликнинг йўқлиги хилвати саҳиҳа ҳисобланади. Эр-хотиндан бирининг беморлиги — ҳиссий; Рамазон ойи рўзаси, фарз намози ва ҳаж-умра эҳромиди бўлиш — шаръий; аёлнинг ҳайз ва нифос ҳолида бўлиши тиббий тўсиқлардир. Мазкур ҳолларда эр-хотин ёлғиз қолсалар-да, хилватда қолган ҳисобланмайдилар. Эрнинг жинсий нотавонлиги хилвати саҳиҳани бекор қилмайди.

Унаштирилганда берилган моллар маҳрга ўтадими?

Агар улар ҳада ва бошқа мақсадлар ниятида берилмай, маҳр деб аталса, маҳр ўрнига ўтади. Унаштирилгандан сўнг икки тамон келишолмай никоҳ ақди қилинмаса, қуёв келин томонга маҳр ўрнига берган барча молларини қайтариб олади.

Шунингдек, ҳада сифатида берган моллари ҳам, агар улар турган бўлса, қайтарилади (Raddul Muhtar).

Ўзгалар томонидан талаб қилиб олинadиган моллар ҳукми

Никоҳ маросимида ўзгаларнинг куёвдан оладиган пул-моллари ҳаромдир. Чунки бу ришват ҳукмидадир (Raddul Muhtar).

Уйланадиган қизни кўриш

Шаръан зарари йўқдир. Зеро, Пайгамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қиладиларки: "Аллоҳ таоло киши қалбига бир аёлга



унашиш истагини солса, унга қараши жоиздир".

Совчи устига совчи бориши жоизми?

Расулуллоҳ (с.а.в.) марҳамат қиладилар: "Мўмин учун биродарининг савдоси устига савдо қилиш ва юборган совчиси устига совчи юбориш ора очилмагунча ҳалол эмас" (Muslim).

Тул ўтиш ҳақида

Шаръий ва тиббий монетлар бўлмаган ҳолда тоқ ўтиш ножоиздир.

Фақирларни жуфтлаш бой мусулмонларнинг бурчидир. Бу нарса жамиятни ахлоқсизликдан муҳофаза қилиб, ифбатли ва номусли турмушнинг ягона йўлидир.

Қуръони Каримда шундай дейилади: "Ўз ораларингиздаги тул-беваларни ҳамда қул ва чўриларингизнинг солиҳларини уйлантиринглар. Агар улар камбағал бўлсалар, Аллоҳ ўз фазлу карами билан бой-беҳожат қилур. Аллоҳ (фазлу карами) кенг, билгучидир" (Нур, 32).

Бу ояти жалиладан мурод, Ислому жамиятида узрсиз бўйдоқ ва бевалар бўлмасин, жинсий истақлар фақат шаръий йўллар билан қондирилсин демақдир.

Ҳазрати Умар (р.а.) шундай дейдилар: "Уч кундан кейин ўлишимни билсам ҳам, бўйдоқ ўтишдан уйланмоқни афзал кўраман" (Суютий).

"Аёллар ҳаққи хусусида Аллоҳдан қўрқинг! Зеро, сиз уларни Аллоҳнинг аҳди билан олдингиз ва Аллоҳнинг калимаси билан танларини ўзингизга ҳалол қилдингиз".

(Расулуллоҳнинг (с.а.в.) Ҳажжатул вадо хутбаларидан.)

«Buuyuk kadin ilmihali»
(Аёллар фикҳи) китобидан

Йўлдош ЭШБЕК

таржимаси.

Кесак ейиш ҳаромми?

Савол:

Мен "Хидоят" журнали саҳифаларидан кўп саволларимга жавоб топиб боряпман. Айрим соддароқ фикҳий масалаларни ҳал қилишга ўзимнинг ҳам билимим етади-ю, яқинда бир нарса хусусида иккиланиб қолдим.

Бир ўртоғим кесак ейишини, шусиз ёмон аҳволга тушиб қолаётганини гапирди, мен уни бу ишдан қайтардим. "Инсон тупроқдан яралган, шунинг учун Ислолда кесак ейиш ҳаромдир. Нон ёпганда ҳам ноннинг орқасига тандир кесаклари ўрнашиб қолган бўлса, одатда ювиб ташланади", дея жавоб бердим.

Мен тўғри қилдимми?

Балки ўртоғим тиббий жиҳатдан бемордир, шунга эҳтиёж сезаётгандир?

Р.,

Жомбой тумани
Бешбола қишлоғи

Жавоб:

Инсон озуқа ё даво сифатида истеъмол қиладиган барча нарса унинг руҳи ва жисмига таъсир этиши муқаррар. Шунинг учун ҳам Ислому еб-ичиш масаласига жиддий эътибор беради. Ислому ҳалқум поклигини, ҳалол еб ҳалол касб этишни инсонга энг улуг фарз этиб, жисм ва руҳга зарар берувчи барча нарса истеъмолини ҳаром деб эълон этган. Тоҳа сурасининг 81-оятда шундай дейилади:

"Сизларни баҳраманд қилган пок ризқлариямиздан енглар ва уларга (шукр қилмаслик билан) ҳаддан ошмангларки, у ҳолда устингизга Менинг ғазабим тушар. Менинг ғазабим кимнинг устига тушар экан, у муҳаққақ ҳалок бўлур".

Мужтаҳид уламоларимиз тупроқ ейишни манъ қилишган.

"Жунг" китобида "Тутун (чекмш) тупроқ ейиш каби ҳаром", дейилса, "Фатовон Қозихон" асарида: "Тупроқ ейиш қарихдир. Зеро, унинг истеъмоли зарарлидир. Зарарли нарсани истеъмол қилувчи ўзининг қотилидир", дейилади. Шунингдек, "Мажмаъул фатово" ва "Фатовон Сирожийа"ларда ҳам тупроқ ейиш ножоизлиги таъкидланган. Демак, тупроқ ейишнинг ножоизлиги сабаби унинг инсон жисмига зараридир.

Шаръан ҳаром нарсалар истеъмолининг, жумладан, тупроқ ейишнинг тиббий зарурати бўлса, буни фақат хозик табиблар тавсия қилганларида ва ҳам унинг эвази бўлмаса, шаръан жоиз дейилади. Пайғамбаримиз (с.а.в.) марҳамат қиладилар: "Аллоҳ таоло дардларингиз шифосини сизларга ҳаром қилган нарсаларда қилмаган".

Сиз ўртоғингизни тупроқ ейишдан қайтариш билан динимиз асосларидан бирига — наҳи мункарга амал қилиш даражасига ноил бўлгансиз.

Валлоҳу ал-Ҳоди илас-сабилис-сабов.

Мухаммад Шариф ЖУМАН
тайёрлади.



Аксарият ёшлар тамаки тутатишни катта бўлиб қолганлик белгиси сифатида тушунади. Мен ҳам “мустикал ҳаёт”ни сигарет тортишдан бошлаганман. Ўн етти ёшда эдим ўшанда. Тезда ҳаваскорликдан “профессионал” даражасига кўтарилдим. Доим тергаб турадиган онам ҳам, умрида оғзига на нос, на тамаки олган отам ҳам, катта бўлиб қолди, деб ҳисоблашди, шекилли, қаттиқ этироз қилишмади.

Тамаки тушмагур билан ўн йил “қадрдон”лик қилдим. Усиз куним ўтишини тасаввур этолмасдим. Сигаретга пул топилмай қолиши болаларимнинг ош-овқатсиз оч қолишидан ваҳималироқ туюларди. Айни пайтда, шу ҳолатим учун ўзимни ўзим маломат қилардим. Кунига бир қути чекиш меъёр эди. Аммо унинг пулига бир-икки кило узум ёки олма ҳам олиш мумкин. Хар сафар сигарет олаётиб, шуни ўйлардим, сиқилардим. Лекин барибир олардим. Бундан тўрт йилча бурун сиқинтилар, маломатлар оқибатида, бу балодан қутулишим керак, деган қатъий қарорга келдим. Аста-секин чекишни камайтирдим. Лекин ташлаёлмадим. Кейинги уринишимда хатто ўзимга ўзим: “Чексам, йигит эмасман!” деб сўз бердим. Бир ҳафта чекмай юрдим. Аммо...

Бошқалар чекишни ташлаш учун нималар қилишган, қанчалик уддасидан чиқишган – билмайман, лекин ўзимнинг ирода-сиз эканимни шуида англадим. Энди шу кўйда ўтиб кетаманми, деб ўйлардим. Баъзан ўзимча: “Домлаларнинг сигаретни ҳаром дейишларига ҳеч қандай ҳужжатлари йўқ-ку”, дея кўнглимни оутар эдим.

Орадан икки-уч ой ўтди. “Тафсири хилол”дан Нисо сура-

“НАҲОТКИ ШУ НАРСАГА СУЯНСАМ...”

Ёхуд собиқ кашанданинг чекишни қандай ташлагани ҳақида

сини ўқиб ўтириб, бир оят эътиборимни тортди: “Аллоҳга, Унинг расулига ва ўзларингиздан бўлган ишбошиларга итоат этинг”. Тафсирдан Расулуллоҳга (с.а.в) ва ишбошиларга итоатсизлик Аллоҳга итоатсизлик эканини англадим. Оятда айнан менга мурожаат этилаётгандек туюлди. Демак, мен имомларимизнинг: “Сигарет чекманглар”, деган тақиқларига қарши бориб, Аллоҳга осийлик қилаётган эканман-да! Бирдан кўркиб кетдим. Аллоҳ қалбимга такво солди. Дарҳол жойнамозга турдим. Намоз ўқиб, тавба қилдим. Энди менга Ўзи мадад бермаса, бу балодан қутула олмаслигимни айтиб ёлвордим. Сигаретларни олдингидек эзмадим, синдирмадим, улоқтирмадим. Турган жойида қолди. Парво ҳам қилмадим. Оят ва унинг тафсиридан англаганларим фикру зикримни буткул банд қилган эди. Бу сафар, энди бошқа чекмайман, деб Аллоҳга сўз бердим.

Эртасига сахарликка турдим. Икки ракат намоз ўқидим. Нафл рўзага ният боғладим. Ҳаммасида дуоларим бир хил эди: тавба ва захарли тутундан халос бўлиш.

Кечқурун ифторликдан кейин тамакининг хумори тута бошладди. Бунинг устига, укам бозордан нохуш хабар келтирди. Таниш, лекин синашта бўлмаган бир шеригимиз савдодаги бор пулни ўғирлаб кетибди. Энди аҳволимни кўринг. Бундай ҳолларда одатда аламимни чекишдан олардим.

Укам ўтириб тутата бошлади. “Менга ҳам битта ол”, деб юборай дейман. Зўрға ўзимни тияман.

“Сигарет менга пулимни топиб берармиди? Қайтага субутсиз бўлганим қолади. Дунёдаги ҳар бир иш синов. Ха, Аллоҳ мени сахар вақти берган сўзининг устидан чиқаманми, йўқми, синовдан ўтказаяпти...”

Шу ўйлар билан ўзимни хийлагина тутиб олдим. Кейинчалик ўша кунги ҳолатимни эслаб хурсанд бўламан. Синовларнинг лоақал биттагинасидан бўлса ҳам, яхши ўтган эдим.

Аммо орадан олти ойлар кечиб, имтихоннинг янада каттароғига йўлқидим. Аҳволимиз жуда оғир эди. Тухмат тўфайли халок бўлаёзган эдик. Ўшанда яна чекиб юборишимга бир баҳя қолди. Лекин Худо ярлақаб, миямга: “Наҳот шу нарсага суянсам”, деган фикр келди. Ўзимни ёмон кўриб кетдим. Дарҳол Аллоҳга юзландим: “Ё Парвардигор! Мен фақат Сенга суянаман, Ўзинг панох бергин, қўллагин...” деб илтижо этдим.

Аллоҳга ҳар бир иш осон. Бизнинг ишимизга ҳам Унинг ўзи кифоя қилди...

Мен энди бандаси топиниши, суяниши, мадад сўраши мумкин бўлган Зотни топдим, деб айта оламан. Ундан бошқа “суянчик” ва “овунчик”лар фақат ҳасратни зиёда қилишини барча биродарларимиз ҳам англаб етишларини истар эдим.

Мўмин МУҲАММАД
оққа кўчирди.



Инсон битта гуноҳ қилиб жаннатдан туширилди, синов учун ер юзига хайдалди... Шундан кейин ҳам Раббидан иззат-икром кўрди, неъматларидан насиба олди. Шундай неъматларки, улардан ақал биттагинасини тафаккур қилиб кўрган киши ушбу фикр қаршисида дол қолади: “Осий ва гуноҳкор бандага берган неъмат шунчалар буюк экан, ҳали тақводор бандалари учун жаннатларда тайёрлаб қўйганлари қанчалик бўлди!”

Ха, биз гуноҳ устида сийлов топган бандалармиз. Аммо бу сийлов фақат ва фақат тафаккур қилишимиз, неъматлар инъом этган Зотга нисбатан инсофли бўлишимиз учундир. Аллоҳ айтади: “(Эй Муҳаммад), Парвардигорингиз асаларига вахий – амр қилди: “Тоғларга, дарахтларга ва (одамлар) қурадиган инларга уя сол. Сўнгра турли мевалардан еб, Парвардигоринг (сен учун) осон қилиб қўйган йўллардан юр!” Унинг қорнидан одамлар учун шифо бўлган алвон рангли ичимлик – асал чиқур. Албатта, бу ишида тафаккур қиладиган қавм учун оят-ибрат бордир” (Наҳл, 68-69).

Келинг, ҳаммамиз яхши билган асалари ишини ва унинг асалини бугунги илм-фан хулосалари ёрдамида бир тафаккур қилиб кўрайлик.

Австралияда чоп этиладиган тиббиётга оид журналнинг 1992 йил нўябр сонидagi мақолада асалнинг ўн бешдан ортиқ касалликларга қарши ишлатилаётгани, айниқса, амалиётдан кейин ярага қўйилса, тезда битиб кетиши, ҳатто тикишга ҳам ҳожат бўлмаслиги айtilган.

قىزىقىدۇم

БИР ҚОШИҚ АСАЛ

“Surgery” журналининг 1993 йилги сонларида асалнинг йиринглаш касаллигига шифо эка-

Жидда шаҳридаги Малик Фахд номли курулли кучлар шифохонасининг юрак хасталиклари бўйича маслаҳатчиси доктор Хасан Шамсий Пошшо “Ҳаким маслаҳатлари” китобида Амрико Қўшма Штатлари олимларининг асал билан боғлиқ илмий тажрибалари хулосаларини келтиради: табиий асал амалиёт қилинган аъзоларга суртилганда умуман микроб қолдирмас экан.

Яна ўша тажрибада асалнинг ўрнига эритилган шакар қўллаб кўрилган. Аммо асал билан физик хоссалари тенг бўлгани холда шакарнинг микробларни ўлдиришга қурби етмаган.

Йиринглайдиган жароҳатларга боғланадиган “Dressing” малҳамининг ўрнини ҳам асал босиши мумкин.

Хуллас, дунёнинг турли бурчакларидаги илм даргоҳлари асалнинг фойдали хусусиятларини кашф қилмоқда, бу кашфиётлари ила юқорида эслаганимиз Аллоҳнинг оятларини, расулимиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг: “Сизлар учун иккита шифо бор: Қуръон ва асал”, деган ҳадисларини исбот этмоқда, бизни тафаккур қилишга, ибратланишга ундамоқда...

“Ислом олами” газетасидан (2000 й. 8-14 май) Фахриддин МУҲАММАД тайёрлади.



Вафқуддий Бағдодий ёзади: “Расулulloҳ (с.а.в.) ҳар куни асални совуқ сувга аралаштириб ичганлар”.

Асаларининг кўзи узокдаги нарсаларни олтиш марта каттартириб кўради.

Бир кило асал ўттиз мингта ари, етмиш беш мингта чечак, қирқ минг километрга учиш демақдир.

ни, Эфен исмли шифокор шундай касал билан оғриган йигирмага яқин беморни ярасига асал суртиш ва ичириш билан даволагани ёзилган.

Англияда беморларнинг яра ва жароҳатларига асал суртилатгани ва улардан ҳеч бир асар – из қолмаётгани тиббий журналда қайд этилган. Шунингдек, ҳозир бу юртда бемор болаларни асосан асал билан даволашга эътибор берилмоқда.

Мубашшир АҲМАД

ФИТРАТГА МОС ХУСУСИЯТ



Исломнинг асосий хусусиятларидан бири ўрталик, бошқача таъбир билан айтганда, мувозаналиқдир. Бу хусусият икки муқобил ёки бир-бирига зид тарафлар ўртасида кўзга кўринади. Руҳий ва моддий, шахсий ва умумий, воқеъий ва хаёлий, ўзгармас ва ўзгарувчан ҳамда шуларга ўхшаш бир-бирига зид томонларнинг айна ўртасида туриш, икки томонга ҳам адолат қилиш ўрталик ва мувозана белгисидир.

Бундай мувозанали, ўрта низомни ақли маҳдуд ва илми қосир инсон, табиийки, барпо қила олмайди, унга оғирлик қилади. Яна унинг хоҳиш-истаги, шахсий, оилавий, унсурий ва иқлимий майли бунга ҳалақит беради. Шу сабабдан инсонга тегишли ҳар қандай низом ёки дастур ифрот¹ ва тафритдан² холи эмас.

Лекин бундай дақиқ мувозанани, аниқ ўрталикни Яратганнинг барча махлуқида, ҳамма ишларида ва бор буйруғида кўришимиз мумкин.

Атрофимиздаги оламга боқайлик: кеча ва кундуз, зулмат ва нур, иссиқлик ва совуқлик, сув ва қуруқлик, турли-туман газлар... – буларнинг барчаси ўлчов ва ҳисоб билан эканини, бири

ўз муқобилини туғён этмаётганини ва ўзига белгилаб берилган чегарадан чиқмаётганини кўрамиз. Шунингдек, қуёш, ой, юлдуз ва бу бепоян коинот фазосида сузиб юрган борлиқ мажмуалари ҳам ўзининг мадориди ва ўз фалакида айланиб юрибди. Бири бошқаси билан тўқнашиб кетаётгани ёки ўз доирасидан ташқарига чиқаётгани йўқ. Буларнинг барига ўрталик ва мувозаналиқ хусусияти сабаб.

Узоққа бормай, инсон ўзига боқсин. Инсон вужудидаги биринчи ҳақиқат ҳам мувозаналиқдир. У моддий мавжудот сифатида, масалан, ҳаво билан тириқдир. Яъни, нафас олиб тургани учун яшайди. Нафас ҳаво ютиш ва чиқаришдан иборат мўътадил, мувозанали ҳаракатдир. Агар ҳаво ютиш уни чиқаришга қараганда чўзилиб кетиб ёки, аксича, ютиш чиқаришга нисбатан узайиб кетиб, мувозанага футур етса, инсон ҳаётдан кўз юмади.

Ёки инсоннинг руҳий таркибига боқайлик. Унда ҳам икки муқобил томон – фикр ва шуур, бошқача қилиб айтганда, ақл ва қалб мувозанаси сақланган. Чунки соғлом руҳий ҳаёт шуни талаб қилади. Агар мувозана бузилиб, шуур фикрни

вазифадан қолдирадиган даражада кучайиб кетса, инсон болалардек содда ва оддий фикрлайдиган бўлиб қолади. Ёхуд фикр туғён қилиб, шуур чекина бошласа, инсондаги идрок воситалари чувалашиб қолади.

Демак, инсон моддий ва руҳий жиҳатдан мувозанали, мўътадил жонзотдир. Лекин бу таъриф фақат инсоннинг ўзига тегишли эмас. Балки мувозанали еримиз кўтариб турган барча махлуқот ҳам ушбу хусусиятга эга. Ҳайвонот, наботот ва жонлию жонсиз барча нарсанинг биологик, кимёвий ва табиий таркиби ушбу “мувозана” қонуниятига бўйсунди.

Кичик борлиқ – инсондан тортиб, катта борлиқ оламигача эга бўлган мувозана ва ўрталик хусусиятини Аллоҳ таоло борлиқ табиатига уйғун равишда Ислом умматининг асосий хусусиятларидан бири қилди:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا
لِنَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ
وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا

“Шунингдек, сизларни бошқа одамлар устида гувоҳ бўлишингиз ва пайғамбар сизларнинг устингизда гувоҳ бўлиши учун ўрта бир миллат қилдик” (Бақара, 143).



Ислом миллатининг ўрталиги унинг ифрот ва тафритдан, гулув ва кусурдан саломат бўлган дастур ва қонунларидаги ўрталикда кўринадди. Зеро, бу ўрталик Исломнинг назарий, амалий, тарбиявий ва ташриъий барча томонларида мавжуд. У эътиқод ва тасаввурда ҳам ўртада, томон ва ибодатда ҳам ўртада, ахлоқ ва одобда ҳам ўртада, низом ва қонунда ҳам ўртада, қўйингики, барча соҳада борлиқ табиатига уйғун равишда ўртада, яъни, мувоzanалидир.

Мана, бунга мисоллар:

У эътиқод борасида ҳамма нарсани тасдиқлайверадиган, далил-хужжатларсиз ишонаверадиган хурофотчилар билан ҳис ортидаги барча нарсани инкор этадиган, фитрат овозига, ақл нидосига ва мўъжиза даъватига қулоқ тутмайдиган моддийончилар ўртасидадир. Ислом эътиқодга, имонга чақиради. Лекин қатъий далил, ишончли хужжат бўлса. У бундан бошқасини рад этади ва хурофот ҳисоблайди. Унинг шиори доим бундай:

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Айтинг: “Агар ростгўй бўлсангиз, хужжат келтиринг” (Бақара, 111).

У қалблардаги фитрат овозини бўғиб, бошлардаги ақл мантигини тан олмай, илоҳни инкор этган мулҳидлар билан илоҳларининг ҳисоби йўқ, ҳатто кўйи сигирларига сигинадиган, санаму тошларга ибодат этадиган

бутпарастлар ўртасидадир. Ислом шериксиз, туғмаган ва туғилмаган, ягона илоҳга имон келтиришга чақиради.

У яна пайғамбарларни муқаддас билиб, ҳатто илоҳлик ёки илоҳга ўғиллик даражасигача кўтарганлар билан пайғамбарларни ёлғончига чиқариб, турли азобларга гирифтор этганлар ўртасидадир. Исломга кўра, пайғамбарлар ҳам бизлардек инсон, овқатланадилар, бозорларда юрадилар. Кўплари хотин, бола-чақали бўлган. Фақат, бошқалардан фарқлари, Аллоҳ уларга ваҳий неъматини берган ва мўъжизалар билан қувватлаган.

Бундай ўрталикни, бундай мувоzanани, ҳали айтганимиздек, тоат-ибодатда ҳам, ахлоқ-одобда ҳам, қонунчиликда ҳам, ижтимоий-иқтисодий масалаларда ҳам бемалол кўришимиз мумкин. Улар ҳақида батафсил мулоҳаза қилиш китоблар вазифаси. Лекин ўрталикнинг, мувоzanанинг фойдалари ҳақида қисқача сўзлаб ўтилса бўлади. Чунки қиёматгача бўладиган Ислом миллатининг даврлар ва ҳодисалар бўҳронидан тинч-омон ўтиб олишида бу хусусиятнинг аҳамиятини ундан келадиган фойда ва манфаатлар кўрсатади.

Ислом миллати сифатланган ўрталикдан одиллик сифати ҳам келиб чиқади. Чунки башариятнинг ҳаммасига гувоҳ бўлиш учун одиллик зарурдир. Негаки, гувоҳнинг шаҳодати қабул бўлишига адолат шарт қилинади. Демак, ўрта дегани адолатли дегани ҳамдир.

Ўрталик – тўғри йўлда эканлик маъносини ҳам англатади. Чунки йўлнинг ўртасида бўлиш, ўнгга ҳам, сўлга ҳам оғмай, Қуръон таъбири билан айтганда “мустақим йўл”да бўлишдир. Бу “мустақим йўл”нинг икки томонидан жуда кўплаб масалаларда ифрот ва тафритга йўл қўйган яҳудий ва насронийлар турибди. Демак, буларнинг ўртасида бўлиш, тўғри йўлда бўлишдир.

Шунингдек, ўрта бўлиш, тинч-омонлик минтақасида хатардан узоқда эканликни билдиради. Чунки хатар ва фасодга одатда тарафлар йўлиқади. Ўрта эса, атрофдагилар сабабли тўсилган ва ҳимояланган бўлади.

Яна, ўрталик куч-қувват аломатидир. Чунки ўрта, одатда, қувват маркази ҳисобланади. Ахир, қувват босқичи бўлган ёшлик заифлик мисоли бўлган болалик билан қарилик ўртасида эмасми?! Ёки куёш куннинг ўртасида аввали ва охирига нисбатан кучлироқ нур сочмайдимми?!

Хуллас, бор мавжудотнинг яралиши таркибида ўрталик ёки мўътадиллик хусусияти мавжуд экан, демак, энди уларнинг, хусусан инсоннинг ҳаёт низоми ва дастури фитратига уйғун равишда ўрталикни, мўътадилликни талаб қилади. Зеро, икки дунё саодати ана шу талабнинг ижобатидадир.

¹ Ифрот – ҳаддан ошиш.

² Тафрит – сусткашлик.



ДИН ТАРИХИ ЎҚИТИЛСА

Яқинда мактабимиз залида каттагина йиғилиш бўлди. Одам кўп. Туман ҳокимлиги, прокуратура, ички ишлар бўлимидан вакиллар бор. Оқсоқоллар, маҳалла фаоллари, масжид имом-хатиби қатнашишди. Йиғилишда бир мавзу — айрим ёшларнинг ҳар хил оқимлар таъсирига тушиб, билиб-билмай уларнинг “қўғирчоғи” га айланиб қолишаётгани ҳақида гап борди.

Маълум бўлишича, маҳалламиздан саккиз киши ноқонуний варақалар тарқатиб қўлга тушган экан. Икки нафари юқори синф ўқувчилари бўлиб чиқди. Улардан бирининг айтишига қараганда, жума намозини ўқиб, масжиддан чиққач, бир нотаниш йигит гапга солибди. Ислоом динини ўргатаман, дебди. Уй телефонини олиб, қўнғироқ қилишини айтибди. Шу тариқа икки марта учрашишган. Учтинчи “сабоқ”дан сўнг эса, тарқатгин, деб қўлига варақалар тутқазган экан.

Мактаб директори кутилмаганда:

— Кап-катта йигитни кўп-кўп кундузи, яна масжиддай мўътабар жойда ғаламис одамлар авраб, ўзига оғдириб олса-ю, ҳеч ким бундан хабар топмаса, — деб қолди.

Бир оздан сўнг имом-хатиб сўз олди:

— Бу укамизни ота-онаси ўн олти-ўн етти йилдан буён тарбия бериб, вояга етказибди. Қолаверса, мана шу мактабда ҳам ўн йил ўқибди. Шунча вақт ўтса ҳам, учраган нотаниш одамнинг ҳар хил

гапларига ишонавермасдан, билмаган нарсасини яқинлари, устозларидан сўраш, маслаҳат олиш лозимлигини англаб етмабди-да... Бу йигит, унинг тенгдошлари ҳар кўни олти-етти соат мактабда таълим-тарбия олишади. Биз эса, ҳафтада бир кун, ўшанда ҳам ярим соатгина мавъиза қила оламиз, холос. Бунинг устига, масжиддан чиққач, намозхонларнинг ким билан учрашиши, нима ишлар қилиши тўғрисида суриштиришга ҳеч бир имкон ё ваколат йўқ бизда...

Бу билан имом мактаб директорининг гапларига жавоб берган бўлди. Сўнгра бир яхши таклифни ўртага ташлади:

— Келинг, ҳамкорликда иш олиб борайлик. Иложини топсангиз, таклиф этинг, юқори синф ўқувчиларини йиғиб, Ислоом тарихи, ақида софлиги масалаларида, диндаги оқимлар, йўллар ҳақида суҳбат ё машғулот ўтказайлик. Болалар ҳақиқат қаердалигини билиб олишсин...

Ҳамма бир зум енгил тортгандай бўлди. Амалий таклиф маъқулланди. Чиндан ҳам, бугунги кунда ўқувчи-ёшларимизга ҳеч бўлмаса диннинг моҳиятини, тарихини ётиғи билан ўргатмоғимиз зарур. Шунда кўп кўнгилсизликларнинг олди олинади ҳамда, бизнинг мактабимизда рўй берганидек, беҳуда тортишувлар бўлмайди. Демак, бу борада янги ўқув дастури ва режалари ишлаб чиқиш керак ҳамда таълим андозаларида етарли эътибор лозим.

Абдужалил ХЎЖАМ

ИЖОҚ БЎЛАТИЖ, УКАМ

Бу дунё кенг бозор,
Бирлашганга бахт ёр,
Айрилганга — озор.
Иноқ бўлгин, укам.

Меҳр икки кўзда,
Одоб ширин сўзда,
Учрашиб тур тезда,
Дилхоҳ бўлгин, укам,

Ҳаёт йўли чизиқ,
Кўп чизиқлар бузуқ.
Тўғри йўлда тузук
Ҳамроҳ бўлгин, укам.

Сотилмагин пулга,
Нафсингни ол қўлга,
Назар сол ўнг-сўлга,
Огоҳ бўлгин, укам.

Яхшилиқдан сўйла,
Охиратни ўйла,
Жаннат томон бўйла —
Маёқ бўлгин, укам.

Бақоний Отахон САФАР ўғли,
Самарқанд





2000 йилнинг 4июл куни Ўзбекистон мусулмонлари идораси фуқароларнинг савол ва таклифларини ҳамда айрим шахслар тарафидан қабрларни зиёрат қилишда йўл қўйилаётган камчиликларни эътиборга олиб «ҚАБРЛАРНИ ЗИЁРАТ ҚИЛИШ ОДОБИ ҲАҚИДА ФАТВО» қабул қилди. Унда мазорларни тавоф қилиш, ётган азиз-авлиёлардан мадад сўраш, қабрларга шам ёқиш, тошларини ўпиш, устига ўтириш, босиб юриш, қабр рўпарасида намоз ўқиш кабилар солиҳ амал эмаслиги, дабдабали қабр тошларини ўрнатиш исроф экани, қабристонда мевали дарахтлар экиш, уларнинг мевасидан истеъмол қилиш, қабристонда чорва молларини ўтлатиш жоиз эмаслиги таъкидланган. Балки қабрларни зиёрат қилиш инсонни тафаккурга ундаши лозимлиги айтилган.

Мазкур ФАТВО айни пайтида қабул қилинди. Чунки мустақилликдан кейин кўпгина мўътабар жойлар зиёратгоҳга айлантирилмоқда. Аммо динни яхши билмаслик ҳамда етмиш йиллик жаҳолатнинг асоратлари халқимиздаги азиз-авлиёларимизга бўлган чексиз ҳурматнинг нотўғри тарзга юзага чиқишига сабаб бўлмоқда.

Қўйидаги мақола ҳам Фатвонинг бутун не чоғлик зарур эканини тасдиқлаб турибди.

Тахририят

ҚАБРИСТОНДА ЎЛИМ ЭСПАНСА...

Ўтган йили ёз ойлари эди. Абдухолиқ Фиждувоний ва Баҳоддин Нақшбанд каби азизларнинг қабрларини зиёрат қилиш мақсадида Бухорода меҳмон бўлдик. Зиёратгоҳлар зиёратчилар ва чет эллик меҳмонлар билан гавжум эди.

Афсуски, бу ерга келган ватандошларимизнинг баъзи хатти-ҳаракати мени таажжубга солиб қўйди. Улар қабрлар атрофини айланиб, қабр деворларини силаб кўзларига суришар, сўнг атрофдаги янтоқ, чангал каби ўсимликларга турли рангдаги латта-путталарни боғлаб қўйишар эди. Зиёратгоҳдан пастроқда махсус ошхона ва кушхона бўлиб, у ерда биттадан қўй сўйишиб, кадоб пишириб, зиёфатга киришишар эди.

Энг ачинарлиси, — сағана деворлари ҳар хил ёзув ва илтижолар билан тўлиб тошган.

“Эй Баҳовуддин, менга бахт бер...”;

“Менга ўғил фарзанд ато эт...”;

“Эй Балогардон, дардларимга шифо бер...” каби “дуо”

ва “талабнома”лар бу ерларда одатдаги ҳолга айланиб қолди шекилли.

Ҳолбуки, зиёратнинг бунақа тарзи шариятимизнинг ҳеч бир қондасига тўғри келмайди. Бу ишлар шунчаки хурофот ёки бидъат эмас, балки очиқ-ойдин ширкдир ҳам. Кўриб туриб, одам кўрқиб кетади.

“Ёлғиз Аллоҳни қўйиб, ўзларингиз қўлларингиз билан ясаб олган бут-санамларга сизгинасизларми?” деган ояти карима худди бизларга таҳдид этаётгандек бўлади.

Аслида, қабристонда нима эсланиши керак? Дунёми?!

Азиз-авлиёларнинг мазорларини, умуман қабристонларни зиёрат қилиб туриш Исломида савоб иш саналади. Лекин бунинг ҳам одоби ва ўзига яраша қонун-қоидалари бор. Масалан, азиз-авлиёлар мазорига борганда Катъани тавоф этгандек атрофини айланмасдан, одоб сақлаб, тиловат ва дуо қилиб, савобини қабр соҳибига бағишлаб, биздан ва авлодларимиздан шу зотлар каби

улуғ инсонлар чиқаргин, деб Аллоҳга илтижо этилади. Хайр-эҳсон қилинмоқчи бўлса, ўша ернинг тартиб-қоидаларига қараб, расмий йўл билан, бевабечоралар фойдасини кўзлаб амалга оширилади.

Пайғамбар (с.а.в.) Куръон туша бошлаганда қабристонга боришни манъ қилганлар. Чунки одамлар қабристонга бориб, чўқиниб, қабрларга сизгинишган, ўликлардан бир нарсалар сўрашган. Кейинроқ мўмин-мусулмонларнинг қалбида тавҳид ақидаси, Исломи ақидаси яхши ўрнашгандан кейин: “Мен сизларни қабрлар зиёратидан манъ қилувдим, энди зиёрат қилинглар, қабрларни зиёрат қилиш, ўлимни эсингизга солади”, деганлар.

Расулulloҳнинг (с.а.в.) ҳаёт тарзлари, сўзлари қиёматга қадар мўминлар учун бир кўрсатмадир. Бинобарин, биз шариятнинг ҳар бир шартини ҳадисларга амал қилган ҳолда бажаришга ҳаракат қилишимиз лозим. Шу жумладан қабрларни зиёрат этишда ҳам.

Сурайё ЗОҲИР

ИЛМ ВА ТЕХНОЛОГИЯ



8. Инсон учишни кимдан ўрганди?

Қадимги одамлар ҳавода учаётган қушга ҳавас билан қараб, чуқур ўйга толишган:

“Оҳ, қани, биз ҳам уча олсак!”

Юнонистонлик Дедал ва Икар муваффақ бўла олишмасанда, учишга ҳаракат қилишган эди. Аммо илк учоқни ихтиро қилиб, самога учиш андалусиялик олим Ибн Фирнаса (?-888) насиб этди ва унинг номи учиш борасида биринчи илмий ташаббускор сифатида тарихга кирди.¹

Италиялик рассом ва мутафаккир Леонардо да Винчи (1452-1559) бир умр учиш фикри билан яшади. У кун бўйи тепаликка чиқиб ўтирар, қушларнинг учишини томоша қилар, кузатувларини дафтарига қайд этиб борар эди. Ундаги учиш ҳаваси шундай кучли эдики, ҳатто қанот боғлаб, тинмай учишни машқ қиларди. Аммо бирор натижага эриша олмади.

Усмонли подшоҳи Мурод IV даврида Ҳазарфан Аҳмад Чалабий ҳам учишга муваффақ бўлган. У бургут қанотларидан ясалган мосламани елкасига тақиб, Истанбулдаги Галата қалъасидан ўзини пастга ташлаб, Ускударнинг Дўғончилар деган майдонига эсонмон қўнган.

Ажабо, инсонлар бу илмни қаердан ўргандилар?

Албатта, аввало қушларнинг, қолаверса, Сулаймон алайҳиссаломнинг учиш мўъжизаларидан.

Қуръони Каримда бу ҳодиса шундай ифодаланади: “Сулаймонга эрталаб бир ойлик, кечки пайт бир ойлик (масофани босиб ўтадиган) шамолни (бўйсундирдик) ва унинг учун мис булоғини оқизиб қўйдик...” (Сабаъ, 12).

Яъни, Сулаймон пайғамбар тонгги нонуштани қилиб, амрига бўйсундирилган шамолга минар, тушлик овқатни бир ойлик узоқликдаги Истаҳир шаҳрида ер эдилар. Тушликдан кейин яна шамолга миниб, бир ойлик масофа наридаги Қобил кентига йўл олардилар. Бу оралиқ ҳозирги ҳисоб билан 1800 километр йўл деганидир.

Шамол ҳам одамни кўтари-

ши мумкинми, дея кўрманг асло. Ҳозир ҳам дунёнинг турли бурчакларида содир бўлаётган тўфон ва бўронлардан ҳаммамизнинг хабаримиз бор. Шамол нафақат инсонни, ҳатто осмонўпар бино ва буюк иншоотларни ҳам хасдай учириб кетиши ҳеч гап эмас. Бу қадар шиддатли бир довулнинг Аллоҳ амри ила вазифалантирилгани ҳақида фикр юритиб туриб, айтинг-чи, одамни кўтарган нарса шамолдан бошқа яна нима бўлиши мумкин?

Сулаймон алайҳиссалом шамолни миниб, одамларга учиш йўлини очиб бергач, учоқ ихтиро қилинди, ракеталар коинот қаърига йўл ола бошлади. Зеро, бу ҳодиса Аллоҳнинг буюк мўъжизасидир. Маълумки, мўъжиза фавқуллода ҳодиса бўлиб, фақат Аллоҳ таолонинг изни-иродаси билан амалга ошади ва фақат пайғамбарларга берилади. Бир томондан қушлар, иккинчи томондан эса, Ҳазрати Сулаймоннинг учиш мўъжизаси турли воситаларни ишга солиб учиш мумкинлигини кўрсатмоқда ва гўё инсонларга шундай хитоб этмоқда:

“Эй инсонлар! Танбалликни қўйиб, ҳаракат қилинг, шундай ҳаракат қилингки, муваффақ бўлинг. Қушлар сизга ўрнак бўлсин. Сулаймон алайҳиссаломнинг мўъжизалари далилингиздир. У учди, сиз ҳам ер юзида яратиб қўйилган қонунларни ишга солиб учинингиз мумкин”.

Энди бир ўйлаб кўрайлик. Қуръони Карим бу мўъжизадан хабар бермаганида ва ер юзида учадиган биронта жонзот бўлмаганида инсонлар



учишни хаёлларига келтира олармиди? Йўқ, асло!

Одамлар фақатгина қушларнинг ҳаракатини кузатиш ва унга тақлид қилиш билан учишга эришмадилар. Дастлаб шамол ва ҳавонинг кўтариш кучини ҳисобладилар. Қушларга ўхшаш мосламалар ихтиро қилдилар. Кейинчалик уни ҳаракатга келтирувчи воситаларни кашф этдилар. Уларни учоқларга ўрнатиб узоқ давом этган тажрибалар натижасида учишга муваффақ бўлдилар.

Ҳали вақти келиб, инсонлар бу йўлдаги изланишларини яна ҳам олға силжитиб, эҳтимол бевосита шамолдан фойдаланиб учишнинг иложини топишар.

Ҳар нарсанинг боши ва охири Қуръони Каримдадир. Илмнинг ҳам боши ва сўнг нуқтаси Қуръондир. Агар унга рисоладагидек имон келтирсак ва боғлансак, у ишорат қилган чизиқдан адашмасак, албатта, буюк ижод ва муҳим кашфиётларга сабабчи бўла оламиз.

Зеро, унутмайликки, ҳавода учишга эришган илк инсон мусулмон эди. Балки Ибн Фирнас ва Ҳазарфан Аҳмад Чалабий ҳазрати Сулаймоннинг учиш мўъжизаларини ўқиб, учишга жазм қилишгандир. Нима бўлганда ҳам, биз мусулмонларнинг олдида турган энг муҳим вазифа Аллоҳ таоло кўрсатган йўлдан юрмоқдир.

Муҳаммад Зариф
ҲИКМАТЗОДА таржимаси

Билимингизни синаб кўринг

Журналимизнинг ўтган сонидан бошлаб Ислам тарихи, ақидаси ва фикҳига оид жами саккизта босқичдан иборат бўлган саволлар туркуми бериб берилмоқда. Ҳар бир босқичда йигирмата савол бор. Ҳолиблар йил охирида тахририятнинг махсус сўрагани билан тақдирланади.

Иккинчи босқич саволлари

I. Ақида

1. Тавҳид нима?
2. Аллоҳ таолонинг нечта исми бор?
3. Фаристалар неча қанотли бўлиди?
4. Жинлар нимадан яратилган?
5. Қуръонда номи зикр этилган набиийларни санаи.

II. Фикҳ

1. Мусофир маҳсусига неча кун масҳ тортади?
2. Суз тополмаган одам чой билан таҳорат олиши жоизми?
3. Қиблани аниқлаб олмиган киши намозни қандай ўқийди?
4. Мусофир одамнинг намози қандай?
5. Қайси намозлар суннатларининг қазоси ўқилади?

III. Сийрат

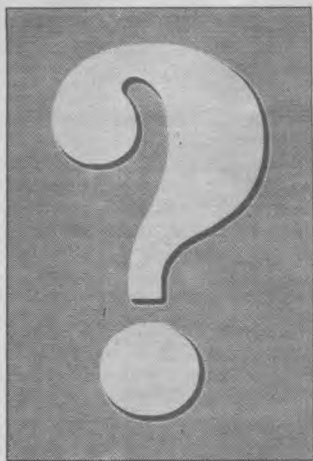
1. Муҳаммад (с.а.в.) иккинчи марта Шомга нима учун сафар қилдилар ва неча ёшда эдилар?
2. Набиийнинг (с.а.в.) Хадича онамиздан (р.а.) туғилган фарзандларининг исмларини айтинг.
3. Ойиша онамизни (р.а.) бошқа оналаримиздан қайси хусусиятлар ажратиб туради?
4. Набиий (с.а.в.) неча марта ҳаж қилганлар?
5. Биринчи Ақоба байъатида ансорлар неча киши эди?

IV. Тарих

1. Имом Абу Ҳанифа қачон ва қаерда туғилганлар?
2. Қуддуси Шарифнинг биринчи фотиҳи ким?
3. Амир Темур ва Йилдирим Боязид ўртасидаги уруш қачон бўлди?
4. Тарихда кимлар зиммий дейилган?
5. Ўзбекистон мусулмонлари идораси қачон ва қайси ном билан ташкил этилган?

Эслатма: Жавоблар фақат ёзма шаклда журналда эълон этилганга қадар қабул қилинади.

¹ Сиёсий ва маданий Ислам тарихи, 951-бет.



Сунъий ҳомила пайдо қилса бўладими?

Савол:

Оила қурганимизга ўн йил бўлди. Афсуски, фарзандимиз йўқ. Турмуш ўртоғим билан шундай фикрга келдик:

Сунъий йўл билан ҳомила пайдо қилсак-чи?

Лекин бизга, бу иш исломий нуқтаи назардан дуруст эмас, дейишди. Ҳақиқатда шундайми? Шариатда бу ҳақда нима дейилган?

Хўжайиним иккинчи бор уйландилар. Иккинчи хотинларидан фарзандлари бор. Лекин мен...

Дилдора,
Тошкент шахри

Жавоб:

Аллоҳ таоло фарзанд туғилиши учун эркак ва аёлнинг қўшилишини умумий қоида қилди, аммо асосий сабаб Ўзи эканини эслатиб туриш учун баъзи кишиларни бефарзанд қилиб қўйди. Эркак ва аёлнинг қўшилиши бола бўлиши учун кифоя қилса, ҳамма эр-хотин бола кўриши керак эди. Аммо баъзилар фарзанд кўрмайди, демак қўшилишнинг ўзи бола бўлиши учун сабаб эмас экан.

Аллоҳ таоло ҳар бир бандасига берган насл қолдириш хисси, фарзандли бўлиш истаги ва эҳтиёжи айниқса бефарзандларда мислсиз кучли бўлади. Аллоҳ таолога ёлборали, назр-ниёзлар атайди, бир-садақа қилади, табибла га югуради. Хуллас, ҳам қилиш ҳам феълий дуода бўлади.

Инсоният фарзандсизликка чора ахтариб, ўз замонидаги тиб илми тараққиёти даражасида турлича усулларни қўллаб келган. Ниҳоят, бизнинг асримизга келиб сунъий йўл билан ҳомила пайдо қилиш, яъни, бачадонга уруғликни табиий йўл билан эмас, сунъий йўл билан тушириш усули топилди.

Кейинроқ тиб илми яна ўсди, эр ва хотин уруғликлари аввал ташқарида урчитиб олиниб, бирийўла тайёр ҳомилани бачадонга қўйиш жорий қилинди. Бу услуб илмда гоҳ “найча усули”, гоҳ “найча боласи” дейилляпти. Ҳар икки атамада ҳам уруғликни олдин найчада урчитиб олишга ишора бор.

Ҳаммамизга маълумки, бу усуллар мусулмон бўлмаган юртларда, мусулмон бўлмаган одамлар томонидан йўлга қўйилди. Бинобарин, биз мусулмонларда савол пайдо бўлди: бу ҳодисага шариатимиз нима дейди? Мусулмонлар ҳам бу усулдан фойдаланса бўладими?

Мусулмонлар ҳар бир янгиликни қабул қилиш ва ҳаётларига татбиқ этишдан олдин ўйлаб кўришлари, ўз динлари ҳукмини сўраб-суриштиришлари тўғрисида ҳолдир. Албатта, бундай саволларга мўътабар уламоларимиз Қуръони Карим ва Пайғамбаримизнинг (с.а.в) суннати мутахҳараларига суяниб жавоб ахтаришади. Сунъий йўл билан ҳомила пайдо қилиш масаласида уламоларимизнинг фатволари бир хил чиқди:

Бу услублардан мусулмонлар фойдалансалар бўлади.

Аммо бачадонга сунъий йўл билан уруғлик киритиладими ёки найчада урчитиб сўнгра бачадонга қўйиладими, асосий шарт – уруғлик аёлнинг ўз эридан, шаръий жуфти ҳалолидан олинган бўлиши лозим. Бегона эркакдан олинса, зино ҳисобланади. Зино эса, шаръан ҳаромдир. Зинонинг ҳаром қилинишию никоҳнинг йўлга қўйилишидан асосий мақсадлардан бири инсон наслининг поклигини сақлашдир. Шу боисдан, бегона эркакнинг уруғини муслима аёл бачадонига киритиш Ислом шариати қоидаларига мутлақо тўғри келмайди. Бу ҳукмни асримизнинг мусулмон уламоларининг ҳаммалари иттифоқ қилиб айтишган. Шунингдек, “Азхари Шариф”, “Ислом фикхи академияси” каби мўътабар муассасалар масалани атрофлича ўрганиб чиқиб, йирик илмий анжуманлар ўтказиб, сўнгра фатволар чиқаришган. Мусулмон инсон доимо Аллоҳнинг шариатига мувофиқ иш қилмоғи лозим.

Жавоб “Исломий оила – фароғат қасри” китоби асосида тайёрланди.



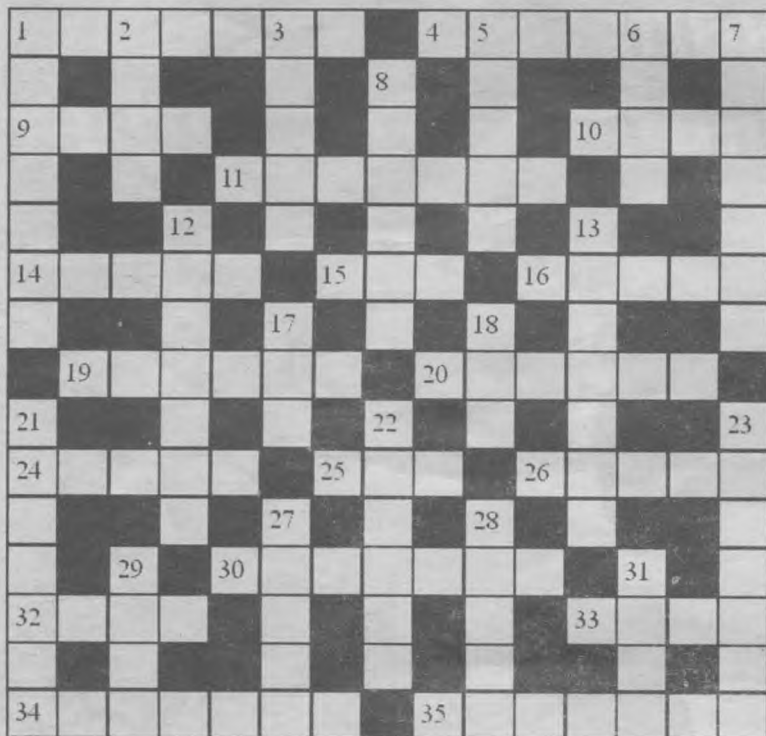
Болалар жаннат капалакларидир

Хадисей шариф





БОШҚОТИРМА



Энига: 1. Шарқнинг буюк қому-сий олими. 4. Пайғамбар. 9. Мусо алайҳиссаломга ибратли воқеаларни кўрсатган банда. 10. Умр учун берилган муддатнинг тугаши. 11. Ҳосилнинг бир қисмини байлашиб ишловчи деҳқон. 14. Ўрнак. 15. Мунофиқона хатти-ҳаракат. 16. Қариндош. 19. Кимёвий элемент. 20. Фурқат яшаган шаҳар. 24. Сув ҳайвони. 25. Фойда. 26. Шаробдан олдингиси — шарбат, кейингиси... 30. Жиззах вилоятидаги туман. 32. Битта... ўнта обиддан яхши. 33. Сўз тасдиғи. 34. Аёлларга хос фазилат. 35. Пушаймон, афсус.

Бўйига: 1. Буюк муҳаддис олим. 2. Аллоҳ ҳамма учун белгилаб қўйган нарса. 3. Одамзот. 5. Тутқун, асир. 6. Ҳаж ибодатини бажарган киши. 7. Тўрт мазҳабдан бири. 8. Қадимий. 12. Қонни тозалайдиган мева. 13. Мустабид тузум. 17. Мато. 18. Ҳашорат. 21. Фаришта. 22. Савдодаги қасам уни кетказади. 23. Юртимиздаги жамғармалардан бирининг номи. 27. Ҳайитдан олдинги кун. 28. Сура. 29. Таҳоратда суннат, таяммумда фарз. 31. Раҳбар, бошқарувчи.

Тузувчи: Салимжон БАДАЛБОЕВ

2000 йил 4-сонда берилган бошқотирма жавоблари:

Бўйига: 1. Ёсин. 2. Савда. 3. Мауна. 4. Ҳошим. 5. Хузоа. 6. Муртад. 7. Азроил. 8. Марвон. 9. Луқмон. 10. Саҳиҳ. 12. Валид. 15. Нажоший. 16. Фарғона. 17. Шайба. 18. Бозон. 19. Латиф. 21. Арқам. 23. Асо. 27. Имо. 28. Холид. 29. Қиёмат. 30. Қашқар. 31. Мазааб. 32. Арафот. 34. Бурса. 40. Ақиқа. 41. Китоб. 42. Нимра. 43. Альроф. 46. Мусо.

Энига: 3. Масих. 6. Мадина. 8. Микойл. 11. Азлам. 13. Абу Бакр. 14. Қуртуба. 17. Шиа. 18. Билол. 20. Она. 22. Ҳамза. 24. Дажжол. 25. Нажрон. 26. Рашид. 28. Хотаб. 29. Қишлоқ. 31. Минора. 33. Аттоб. 35. Али. 36. Насаф. 37. Рум. 38. Иброҳим. 39. Фирдавс. 41. Кафан. 44. Тақдир. 45. Бидъат. 47. Басра.

Ёзув-топишмоқ



Зукко ўқувчилар

2000 йил 4-сонда берилган ёзув-топишмоқнинг жавоби: «Соғлом авлод бу бизнинг келажагимиз». Уни Билолидин Васиев (Марғилон), Мукаррам Жўраева, Юнусали Тоҳиров, Ёқубжон Шамсиев ҳамда ака-ука ўқувчилар Мирзо Файзулло ва Мирзо Фирдавс (ҳаммаси Тошкент шаҳридан) тўғри ўқишган.